

Ministerie van Defensie

Ministerie van Defensie

Plein 4
MPC 58 B
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
www.defensie.nl

Onze referentie

MINDEF20250021819

*Bij beantwoording, datum,
onze referentie en
onderwerp vermelden.*

> Retouradres Postbus 20701 2500 ES Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Bezuidenhoutseweg 67
2594 AC Den Haag

Datum 10 juni 2025
Betreft Antwoorden op feitelijke vragen over verantwoordingsstukken
Defensie (Kamerstuk 36740-X-1/2025D24639)

Geachte voorzitter,

Hierbij stuur ik u, mede namens de staatssecretaris van Defensie, de antwoorden op feitelijke vragen verantwoordingsstukken van het Ministerie van Defensie voor het 2024 (Kamerstuk 36740-X-1/2025D24639)

Hoogachtend,

DE MINISTER VAN DEFENSIE

Ruben Brekelmans

DE STAATSSECRETARIS VAN DEFENSIE

Gijs Tuinman

Antwoorden op feitelijke vragen Defensiematerieelbegrotingsfonds 2024

1. Zijn er nog meer initiatieven gepland voor gezamenlijke inkoop van wapensystemen of materieel met andere landen, vanwege interoperabiliteit of schaalvoordelen?

Defensie maakt actief gebruik van (EU- en NAVO-initiatieven voor) internationale vraagbundeling en sluit daartoe aan bij de verwerving van wapensystemen door (Europese) NAVO-landen, en biedt deze ook proactief de mogelijkheid om aan te sluiten bij Nederlandse projecten. Om maximale interoperabiliteit via standaardisatie te bereiken, stelt Defensie al aan het begin van het aanschafproces zoveel mogelijk eisen die overeenkomen met wat binnen de NAVO en de Europese Unie gebruikelijk is. Nog beter is het als meerdere landen afspreken om hetzelfde materieel te kopen of om dit gezamenlijk te doen. Het Europese vraagbundelingsinitiatief voor de samenwerking en aanschaf van het CV90 infanteriegevechtsvoertuig is hier een voorbeeld van. Ook zal bijvoorbeeld, naast Oostenrijk, ook Zweden via Nederland C390 transportvliegtuigen aanschaffen. Op 31 maart 2025 is Zweden daarvoor toegetreden tot de eerder tussen Oostenrijk en Nederland afgesloten *Memorandum of Understanding*. Ook gaat Defensie op zoek naar mogelijkheden voor vraagbundeling bij inkooptrajecten voor de behoefte van Oekraïne met de behoefte van de Nederlandse krijgsmacht.

2. Kunt u aangeven welk percentage van het totale budget van het DMF in 2024 viel onder projecten waarvoor vanwege het commercieel vertrouwelijke karakter geen gedetailleerde toelichting kon worden gegeven?

Het met de ontwerpbegroting 2024 vastgestelde budget betrof € 10,9 miljard. Ongeveer 20% van dat budget viel onder commercieel vertrouwelijke projecten in de verwervingsrealisatiefase. Daarnaast viel ongeveer 22% van het budget onder de voorbereidings- en onderzoeksfase, vanwege het commercieel vertrouwelijke karakter van de projecten in de voorbereidings- en de onderzoeksfase kan ook van deze mutaties geen gedetailleerde toelichting worden gegeven.

3. Hoe wordt in de voorbereidings- en onderzoeksfase van projecten, waarin geen be- dragen van mutaties worden genoemd en geen uitgaven plaatsvinden, de voortgang en financiële controle gewaarborgd alvorens budget wordt overgeheveld naar de realisatiefase?

Projecten in de voorbereidings- en onderzoeksfase worden in de financiële administratie vastgelegd. Bij de overheveling naar de realisatiefase en tussentijdse bijstellingen wordt hieraan getoetst, waarmee de financiële controle en voortgang gewaarborgd worden.

4. Zijn de reserveonderdelen geleverd aan Oekraïne ook inzetbaar bij nieuwere wapensystemen?

Dit is afhankelijk van de desbetreffende systemen. Defensie levert zowel reserveonderdelen voor oude als nieuwe wapensystemen.

5. Schaft Oekraïne zelf nieuwere wapensystemen aan? Zo nee, op welke manier wordt het op peil brengen van onze eigen inzetvoorwaarden vertraagd door de steun aan Oekraïne?

Ja, Oekraïne schaft zelf nieuwere wapensystemen aan.

6. Wat is de geactualiseerde leveringstermijn voor de containers en Airborne voertuigen waarvan de levering binnen het programma Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW) is vertraagd?

Voor de brandstofcontainers uit het programma DVOW beschouwt Defensie alternatieve marktopties met een mogelijke levering vanaf 2027. In 2024 zijn de eerste vijf van negen pre-serie Airborne voertuigen aan Nederland en Duitsland geleverd voor een binationaal test- en verificatietraject. De serielevering van deze voertuigen is voorzien van 2025 tot en met 2029.

7. Kunt u verduidelijken hoeveel aanvragen vanuit de defensie-industrie per eind 2024 zijn ontvangen en/of goedgekeurd sinds de opening van het Security Fund (SecFund) op 2 april?

SecFund is officieel gelanceerd op 2 april jl. Er zijn inmiddels 107 voorstellen ontvangen, deze bevinden zich in verschillende stadia van besluitvorming (van een eerste scan, veiligheidsbeoordeling tot en met contractering). Er is één voorstel door de gehele besluitvorming heen en inmiddels gestart.

8. Hoe ziet de tijdlijn eruit voor het op peil brengen van munitievoorraden?

De komende jaren verhoogt Defensie de munitievoorraden stapsgewijs. Het programma 'Aanvulling inzetvoorraad munitie' is uitgebreid om de verdere doorgroei van de inzetvoorraad munitie voor de hoofdtak 1 te faciliteren. Als gevolg van het aanvullend budget dat beschikbaar is gesteld bij de Voorjaarsnota 2024, de Defensienota 2024 en de aanvullende investeringen uit de Miljoenennota 2025 heeft Defensie de aanvulling van de inzetvoorraden *Deep Strike* munitie, *Battle Decisive Munitions* (BDM) en Non-BDM in opdracht gegeven. Defensie verwacht tot 2034 leveringen in ontvangst te nemen.

9. Welke specifieke leveringen waren in 2024 vertraagd?

Omwillen van de bescherming van de operationele veiligheid doet Defensie geen openbare uitspraak over specifieke vertraagde munitieleveringen.

10. Kan er een totale lijst gegeven worden van de stappen die zijn genomen om een actie-ver industriebeleid na te streven?

De opschalingsuitdaging van de defensie-industrie voor de komende jaren vraagt om een veelheid aan stappen zowel op interdepartementaal niveau als in samenspraak met bedrijfsleven, de financiële sector en kennisinstellingen. Het meest recente overzicht van de belangrijkste stappen die noodzakelijk zijn voor de opschaling van defensie-industrie en stimulatie van innovatie is op 4 april jl. gedeeld met uw Kamer (Kamerstuk 31 125, nr. 134).

11. Welke Nederlandse partners zijn betrokken bij het APOS?

Het Actieplan Productiezekerheid Onbemenste Systemen (APOS) richt zich op het realiseren van een succesvol ecosysteem voor onbemenste systemen in alle domeinen, in plaats van stimulatie van individuele bedrijven. Daarvoor werkt Defensie aan drie actielijnen die zien op 1) impuls voor Nederlandse sector voor onbemenste systemen 2) constante doorontwikkeling van onbemenste systemen 3) succesfactoren bevorderen en barrières wegnemen. Defensie werkt daarvoor hecht samen met een brede vertegenwoordiging – groot en klein – uit de industrie en de kennisinstellingen. APOS heeft als doelstelling het realiseren van ecosystemen onbemenste systemen in Nederland, waarin op continue wijze wordt geproduceerd en doorontwikkeld. Het publieke-private platform Defport zal een belangrijke rol spelen voor specifieke onderdelen van APOS.

12. Is de in april gepubliceerde 'Defensie Strategie voor Industrie en Innovatie 2025-2029' de geactualiseerde DIS waar in de vierde alinea naar verwezen wordt? Zo nee, wanneer kunnen we de nieuwe strategie waar samen met EZ aan geschreven wordt dan verwachten?

De D-SII is de geactualiseerde Defensie Industrie Agenda (DIS) en Strategische Kennis- en Innovatie Agenda (SKIA). Het betreft een integrale strategische agenda op industrie, innovatie en kennis. De D-SII is samen met het ministerie van Economische Zaken geschreven.

- 13. Wat is de huidige status en de verwachte planning voor de realisatie van de twee EDIRPA-projecten waaraan Nederland deelneemt, waaronder het project waarvoor Nederland 'lead nation' is bij de gezamenlijke aanschaf van 155mm artilleriemunitie?**
14. Is de verwachting dat gezamenlijke aanschaf kan leiden tot een afname in levertijd?
15. Wat is precies de taak van Nederland als lead nation?

Antwoord 13/14/15:

Het Europese instrument *European Defence Industry Reinforcement through common Procurement Act* (EDIRPA) heeft als doel om gezamenlijke aanschaf tussen lidstaten te stimuleren, wat kan leiden tot opschaling van productiecapaciteit en versterken van de toeleveringsketen. Gezamenlijke inkoop kan naast interoperabiliteitsvoordelen ook leiden tot kortere levertijden. Dit draagt bij aan het doel van Defensie om de voorraden sneller op orde krijgen.

Voor de projecten 155mm munitie *Collaborative Procurement of Ammunition* (CPoA) en 155mm *High Explosives* munitie is een deel van de munitie al geleverd aan de lidstaten. Als *lead nation* bij het 155mm CPoA project heeft Nederland de rol om het EDIRPA-consortium te leiden en om het voortouw nemen in het schrijven en indienen van het proposal. Daarnaast neemt Nederland de coördinatie tussen het consortium, de Europese Commissie en het Europees Defensie Agentschap op zich.

Hiermee geeft Defensie invulling aan de motie-Dassen om in Europees verband gezamenlijk munitie in te kopen (Kamerstuk 36 124, nr. 20).

16. Hoe benut Nederland momenteel bedrijven die innovatief zijn op het gebied van duurzaamheid binnen de krijgsmacht?

De wijze waarop Defensie inzet op innovatie en industrie is benoemd in de recente Defensie Strategie voor Industrie en Innovatie 2025-2029 (Kamerstuk 31125, nr. 134). Specifiek op het gebied van duurzaamheid wordt conform de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid (Kamerstuk 36124, nr. 25) innovatie aangejaagd door onder meer *launching customer* te zijn voor nieuw duurzaam operationeel materieel (bijvoorbeeld klimaatneutrale hulpvoertuigen). Defensie zal de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid actualiseren op basis van de impact van de geopolitieke ontwikkelingen. Daarnaast is energie een essentiële randvoorwaarde en daarmee *mission critical*. De focus bij de actualisatie ligt dan ook op versterking van de krijgsmacht.

Defensie benut het innovatief vermogen van Nederlandse bedrijven en/of het dual-use potentieel van producten van deze bedrijven ook door hen te betrekken bij de uitdagingen die Defensie heeft op het gebied van militair vermogen en verduurzaming. Dat doen wij door het bieden van een doorontwikkeltraject voor toepassingen die civiel niet goed doorbreken, maar militair wel relevant kunnen zijn.

Daarnaast kan Defensie een opschaal- en internationaliseringsstrategie bieden door Nederlandse bedrijven goed te situeren voor internationale consortia. Veel Defensie (innovatie) projecten worden in internationaal verband uitgevoerd. Voorbeelden zijn de *European Defence Fund* projecten op het gebied van *Energy Efficiency in Military Camps* waar in drie afzonderlijke consortia ook Nederlandse bedrijven zitten.

17. Hoe wordt de input van lokale overheden of andere belanghebbenden meegenomen in het vervolgproces rondom het NPRD nu het ontwerp is gepubliceerd?

Al voordat het ontwerp-NPRD is gepubliceerd zijn mede en lokale overheden betrokken bij de plannen van Defensie. De omgevingsmanagers van Defensie hebben hiervoor vele overleggen gevoerd met gemeenten en provincies die geraakt worden door de (uitbreidings)plannen van de Defensie. Daarnaast heeft de Staatssecretaris ook met deze belanghebbenden gesproken in bestuurlijke overleggen. Het bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak is onderdeel geweest van de totstandkoming van de nu gepresenteerde voorkeursalternatieven.

Met de publicatie van het ontwerp-NPRD is een termijn van zes weken gestart waarin alle belanghebbenden zienswijzen kunnen indienen op de plannen van Defensie. Tijdens deze periode organiseert Defensie informatiebijeenkomsten in iedere provincie en zijn er bijeenkomsten georganiseerd voor getroffen grondeigenaren. Alle ingediende zienswijzen worden beantwoord en indien nodig verwerkt in het definitieve besluit omtrent het NPRD.

18. Hoe wordt tussen de ministeries afgestemd over NPRD? Heeft Defensie hier een beslissende stem in?

Op nationaal niveau worden de grote ruimtelijke afwegingen gemaakt in de Nota Ruimte. Hierin komen de verschillende nationale ruimte vragende opgaven samen en wordt een afweging gemaakt. Defensie is nauw betrokken bij de totstandkoming van de Nota Ruimte. Daarnaast heeft Defensie haar eigen interdepartementale werkgroep opgericht waarin kan worden afgestemd over onderwerpen die ruimtelijke met elkaar kunnen schuren, maar elkaar ook kunnen versterken. In de werkgroep wordt gezocht naar oplossingen wanneer ruimtevragen met elkaar schuren. De beslissende stem ligt bij het demissionaire kabinet.

19. Hoe wordt omgegaan met het thema duurzaamheid binnen de Wet op Gereedstelling?

In de Wet op de defensiegereedheid staan de gereedstellingsactiviteiten van Defensie centraal. Duurzaamheid is een onderdeel van onze bedrijfsvoering en niet de essentie van de Wet op de defensiegereedheid.

20. Zijn er maatregelen die voorkomen dat Nederland, gelet op de groeiende defensie-budgetten wereldwijd, de schaarse op de markt en de stijgende prijzen, meer betaalt voor dezelfde wapensystemen ten opzichte van het verleden?

Over het aanschaffen van wapensystemen worden contractuele afspraken gemaakt met leveranciers. Het kan voorkomen dat de kosten op dit moment door specifieke prijsstijgingen en een overspannen defensiemarkt hoger zijn dan het verleden. Er zijn echter ook mogelijkheden om orders te bundelen, steeds meer samenwerken met andere landen voor de aanschaf van wapensystemen waardoor betere prijzen kunnen worden afgesproken, het stimuleren van nieuwe marktbetreders en gebruik maken van *duals use* onderdelen.

21. Wat zijn de specifieke oorzaken van de aanzienlijke onderbesteding van €126,9 miljoen (-83,4%) voor "Kennis en Innovatie" zoals weergegeven in tabel 2, en welke maatregelen worden getroffen om de realisatie in 2025 te verbeteren?

De onderbesteding op "Kennis en Innovatie" budgetten uit het DMF is het gevolg van het feit dat de realisatie van geplande projecten achterbleef ten opzichte van de planning. Deze onderrealisatie is met name het gevolg van onvoldoende project- en inkoopcapaciteit, waardoor projecten niet tijdig konden worden opgestart of doorlopen. Er zit tevens een verschil tussen de onderrealisatie in tabel 2 en tabel 4 doordat in tabel 2 ook doorgeschoven en aanvullend toegekend budget meegenomen wordt.

Het budget wordt doorgeschoven naar opvolgende begrotingsjaren. Maatregelen die genomen worden om de realisatie in 2025 te verbeteren zijn o.a. het uitbreiden van de projectcapaciteit, het opzetten van een centrale kennis- en innovatie inkoop bij COMMIT waar expertise gebundeld

is en het starten van innovatieve inkooptrajecten. Hiermee wordt beoogd projecten sneller en effectiever te kunnen realiseren.

22. Hoe groot is de kans dat er in de toekomst opnieuw gebruik gemaakt moet worden van kasschuiven door de capaciteit van Defensie?

Op dit moment wordt niet voorzien dat er budget wordt doorgeschoven naar volgende jaren. Sterker nog, de krijgsmacht staat in de hoogste versnelling om het toegewezen budget om te zetten in gevechtskracht voor onze militairen. Indien er gedurende het jaar onderuitputting dreigt, zijn maatregelen geïdentificeerd om versnellingen in gang te zetten zodat de middelen alsnog tot besteding komen.

23. Kunt u specificeren voor welke materieelvervangingsprojecten het bedrag van €174 miljoen, dat vanwege de vervanging van aan Oekraïne geleverd materieel uit eigen voorraad naar 2025 is doorgeschoven, primair bestemd is?

De vervangingsprojecten voor het materieel dat uit eigen voorraad aan Oekraïne is geleverd, betreffen een grote variatie. De doorgeschoven €174 miljoen maakt daarmee deel uit van diverse projecten die samen het reguliere Defensie Materieel Proces (DMP) vormen. De waarde en het ritme van het te vervangen materieel worden geraamd op basis van de meest actuele informatie. Het Defensie Projectenoverzicht geeft een overzicht van alle materieelprojecten, IT-projecten en vastgoedprojecten waarvoor uitgaven zijn gepland, met een waarde groter dan €50 miljoen. Dit overzicht wordt elk jaar op Verantwoordingsdag aangeboden aan de Kamer. Een meer gedetailleerde uitsplitsing van aan Oekraïne geleverd materieel wordt periodiek met uw Kamer gedeeld in de leveringsbrief, waarin ook een vertrouwelijke bijlage is opgenomen met de leveringen.

24. Kunt u aangeven welke projecten hoofdzakelijk verantwoordelijk zijn voor het verschil van €435,4 miljoen minder uitgegeven dan begroot bij artikel 1 (Defensiebreed materieel) onder "Verwerving: realisatie"?

De vertraging in de realisatie wordt voornamelijk veroorzaakt door de projecten Aanvulling Inzetvoorraad munitie (commercieel vertrouwelijk), Defensie Operationeel Kleding Systeem (DOKS), Defensie Bewakings- en Beveiligingssystemen (DBBS), het programma DVOW (commercieel vertrouwelijk) en het deelproject Aanhangwagens en opleggers van het programma Vervanging Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB) (commercieel vertrouwelijk).

25. Was het risico op leveringsproblemen al bekend bij het aangaan van de verschillende projecten? Zo ja, waarom is alsnog gekozen om de projecten aan te gaan?

Zie het antwoord bij vraag 6. Leveringsproblemen zijn een risico waar Defensie vanaf de start van ieder materieelproject rekening mee houdt. Om dit risico te mitigeren hanteert Defensie een risicoreservering in het projectbudget en onderhoudt gedurende de realisatie van het project nauw contact met de leverancier.

26. Waarom wordt maar een gedeelte van de beoogde locaties aangesloten op DBBS?

In december 2024 is Defensie met de leverancier overeengekomen dat het project DBBS wordt herijkt. De ontwikkelingen in de mondiale veiligheidscontext vragen om een snellere invoering en noodzakelijke kwalitatieve verbetering van bewakings- en beveiligingssystemen op alle defensielocaties. Onderkend is dat dit niet zal worden bereikt door de continuering van DBBS als defensiebreed bewakings- en beveiligingssysteem. Een gedeelte van de initieel beoogde defensielocaties wordt hierbij aangesloten op DBBS. De oplevering van deze locaties is voorzien voor eind 2026. Voor de overige locaties wordt in de tweede helft van 2025 bezien hoe deze tijdig van nieuwe bewakings- en beveiligingssystemen kunnen worden voorzien.

27. Op basis van welke criteria zijn de CODEMO-aanvragen afgewezen?

Er zijn diverse criteria voor projecten die met Commissie Defensie Materieel Ontwikkeling (CODEMO)-regeling worden aangevraagd. Zo moet een aanvraag een project betreffen dat in technisch of technologisch opzicht voor Nederland nieuw en innovatief is. Hoogtechnologische projectvoorstellen scoren daarom hoog. De projecten moeten in beginsel aansluiten bij de geïnventariseerde 5 Nederlandse (NLD) prioritaire technologiegebieden uit de 'Defensie Strategie voor Industrie en Innovatie' en daarmee een bijdrage leveren aan een versterking van de Nederlandse (kennis)economie. Een voorwaarde is dat er binnen Defensie een concrete behoefte moet bestaan aan het te ontwikkelen product, met militair-specifieke doeleinden. De uitvoering van het project vindt in beginsel in Nederland plaats.

Ook moet voor een project een reëel perspectief bestaan op (internationale) verkoop van het ontwikkelde product aan derden. Een project moet voor de betrokken onderneming beheersbare technische risico's inhouden met een redelijke kans van slagen, zowel in productietechnisch als in commercieel opzicht. Daarbij wordt ook de financiële omvang meegewogen; een project heeft een zodanige financiële omvang dat in principe slechts een beperkt deel van het beschikbare CODEMO-budget in beslag wordt genomen. Tot slot mag het project geen duplicatie zijn van andere lopende projecten.

28. Wat is de huidige status van de Technology Refresh-3 (TR-3) softwareproblematiek bij de F-35, en wat is de herziene planning voor de levering van de betreffende toestellen en de gerelateerde infraprojecten, gezien er bij artikel 4 (Lucht materieel) op "Verwerving: realisatie" €373,0 miljoen minder is uitgegeven dan begroot?

Defensie rapporteert de voortgang van het project verwerving F-35 zeer uitgebreid doormiddel van een jaarlijkse voortgangsrapportage. De VGR2024 is, later dan gebruikelijk, zeer recent aan de Kamer aangeboden en daarin wordt specifiek bij de genoemde punten stil gestaan.

29. Kunt u de belangrijkste projecten specificeren die hebben geleid tot de netto lagere uitgaven van €105,0 miljoen bij artikel 5 (Infrastructuur en vastgoed) op "Verwerving: realisatie", ondanks een eerdere verhoging van het budget?

De projecten maken deel uit van de verschuivingen die zijn toegelicht tijdens de suppletoire begrotingen. Dit betreft onder andere de projecten Aanpassing vastgoed als gevolg van gewijzigde regelgeving (€ 40 miljoen), Programmakosten Transformatie Vastgoed Defensie (€ 16 miljoen), Programma Reductie vastgoed footprint (€ 15,5 miljoen), Werkpakket (WP) 1.1 Revitalisering vliegbasis Woensdrecht (€ 13,5 miljoen) Werkpakket (WP) 1.1 Revitalisering Bernhardkazerne (€ 13,4 miljoen) en Herinrichting Kamp Nieuw Millingen (€ 10,1 miljoen).

30. Wat gaat u proactief doen om specifiek de Europese én Nederlandse defensie-industrie te stimuleren, gezien de 'foreign military sales', de dynamische relatie met de huidige Amerikaanse regering, en het extra belang van het stimuleren van de Europese defensie-industrie?

Bij de uitvoering van het industrie- en innovatieversterkend aanschafbeleid uit de Defensie Strategie voor Industrie en Innovatie (D-SII) laat Defensie de factoren snelheid van levering en leveringszekerheid, maar ook de herkomst van het product – bij voorkeur Nederlands of Europees – voortaan zwaarder meewegen. Dit betekent dat Defensie vaker orders gaat plaatsen bij in Nederland en in andere Europese landen gevestigde bedrijven. Defensie zet in op vraagbundeling en internationale samenwerking, waarbij innovatieve bedrijven beter worden opgenomen in de (Europese) defensieleveringsketens. Dit alles laat onverlet dat de Verenigde Staten militaire capaciteiten leveren waarvoor in Europa niet direct een alternatief beschikbaar is. Defensie zet de materieelsamenwerking met de Verenigde Staten voort en verwelkomt de inzet van de Amerikaanse regering om de efficiëntie en effectiviteit van FMS-procedures te verbeteren.

31. Is al bekend of de raketten die in de onderzeeboten, die tot en met 2039 worden geleverd, gebruikt gaan worden, met steun van het Amerikaanse congres kunnen worden aangeschaft? Zijn er ook Europese alternatieven beschikbaar?

Het productieproces voor de specifieke tomahawks voor de Nederlandse onderzeeboten zou opnieuw moeten worden opgestart, deze worden nu niet meer gemaakt. Dit kost veel tijd en gaat gepaard met hoge kosten. Daarom is besloten dat het niet doelmatig is (Defensie Projectenoverzicht 2025, Kamerstuk 27 830, nr. 465). Defensie onderzoekt daarom alternatieven voor de Orka-klasse onderzeeboten, langeafstandswapens van Europese producenten maken hier deel van uit. U wordt hierover in de aanstaande B/D-brief 'Verwerving Maritime Strike' geïnformeerd.

32. Wat is de status van de Nederlandse vloot qua houdbaarheidsdatum en het tijdspad van hun vervanging? Is er daarbij sprake van een tussenperiode waarin onze vloot een ondermaatse staat van onderhoud heeft?

In het komende decennium wordt een aanzienlijke vernieuwing van de vloot gerealiseerd, waarbij Defensie in belangrijke mate afhankelijk is van de (Nederlandse) Defensie-industrie. Defensie streeft ernaar om bij de vervanging van haar capaciteiten te voorkomen dat een *capability gap* ontstaat. Om de huidige capaciteit operationeel relevant te houden is voorzien in onder andere tijdig (laten) uitvoeren van gepland en incidenteel onderhoud, *midlife updates* en modernisering van vlooteenheden zolang deze in gebruik zijn. Uitdagingen en risico's daarbij worden in de voorangrappportages en Kamerbrieven gedeeld. Introductie van nieuwe vlooteenheden wordt gepland overlappend op de periode van de uitfasering van de eenheden die zij vervangen. Dit wordt per project, inclusief het bijbehorende tijdspad, toegelicht in het Defensie Projectenoverzicht (DPO) 2025) (Kamerstuk 27 830, nr. 465). Het tijdspad van de vervanging en de aantallen vlooteenheden zijn ook beschreven in de Kamerbrief 'Transitie van de Koninklijke Marine' (Kamerstuk 36 124, nr. 31) en Kamerbrief 'Defensie en de Maritieme Maakindustrie', (Kamerstuk 27 830 en 31 409, nr. 423).

Antwoorden op Feitelijke vragen Jaarverslag Defensie 2024

1. Wat kan Defensie doen om onderbestedingen op te lossen?

Op dit moment wordt niet voorzien dat er budget wordt doorgeschoven naar volgende jaren. Sterker nog, de krijgsmacht staat in de hoogste versnelling om het toegewezen budget om te zetten in gevechtskracht voor onze militairen. Indien er gedurende het jaar onderuitputting dreigt, zijn maatregelen geïdentificeerd om versnellingen in gang te zetten zodat de middelen alsnog tot besteding komen.

2. Is het, gezien het feit dat er onderbestedingen zijn, wel nuttig om een hoger NAVO-budget toe te wijzen? Kunt u de voor- en nadelen hiervan op een rij zetten?

Om onderbesteding te voorkomen, is tijdig duidelijkheid over het beschikbare budget en nodig. Zo kunnen bestellingen worden gedaan, waarmee financiële verplichtingen worden aangegaan voor toekomstige uitgaven. Daarnaast kan de (specialistische) personele capaciteit voor inkoop beter worden ingezet en zo nodig worden vergroot. Ook kan de industrie zo beter anticiperen op bestellingen en investeren in opschaling. Dit vergroot het realisatievermogen van Defensie. Tijdige en voorspelbare toewijzing van een hoger budget voorkomt dus onderbesteding.

3. Welk defensiematerieel heeft Nederland in 2024 geïmporteerd uit Israël? Wat is de totale waarde van dit materieel?

Defensie heeft in 2024 voor ongeveer € 200 miljoen aan goederen van in Israël gevestigde leveranciers ontvangen. Defensie heeft in 2024 bestellingen geplaatst bij in Israël gevestigde bedrijven met een totale waarde van € 554 miljoen. Een groot deel hiervan wordt in 2025 of later geleverd. Het betreft diverse essentiële militaire systemen of onderdelen daarvan waarvoor nauwelijks alternatieven beschikbaar zijn, zoals antitankwapens, counter-drone systemen, F-35 vliegerhelmen, optische middelen voor marineschepen, PULS-raketsystemen, systemen voor het VOSS-programma en zelfbeschermingsmiddelen voor CV90-pantservoertuigen.

4. Voldoet Nederland met de realisatie van uitgaven aan de 2% NAVO-norm? En welke berekenmethode is hierin leidend?

Volgens het Jaarverslag van de Secretaris-Generaal van de NAVO over 2024 voldoet Nederland in 2024 aan de NAVO-norm. Nederland is volgens de NAVO berekeningswijze op 2,06% uitgekomen. Volgens de Nederlandse berekeningswijze is in 2024 1,79% van het bbp aan defensie-uitgaven gerealiseerd. Exclusief uitgaven aan Oekraïne bedroegen de gerealiseerde defensie-uitgaven over 2024 1,56% van het bbp. Er is niet één van de rekenmethoden leidend. Binnen de NAVO en internationale discussies wordt voornamelijk de NAVO berekeningswijze gehanteerd. In de Nederlandse context (bijvoorbeeld ook in het initiatiefwetsvoorstel om de 2%-norm wettelijk te verankeren) wordt vaak de Nederlandse berekeningswijze genoemd.

5. Wat is het voordeel van het hanteren van de NAVO-berekenmethode van de NAVO-norm ten opzichte van de Nederlandse berekenmethode, en waarin zit precies het verschil?

Beide berekenwijzen brengen in kaart welk percentage van het bbp naar defensie-uitgaven gaat, maar de NAVO berekeningswijze is gericht op vergelijking met bondgenoten terwijl de Nederlandse berekeningswijze aan moet sluiten op de gehanteerde uitgangspunten van de Rijksbegroting. Hierdoor kan niet gesteld worden dat de ene berekeningswijze een voordeel heeft ten opzichte van de ander.

Zowel de Nederlandse als de NAVO berekeningswijze hanteren het beginsel defensie-uitgaven gedeeld door het bbp en zijn gebaseerd op dezelfde NAVO-richtlijn. De berekeningswijzen wijken echter op twee punten af. Omwille van de onderlinge vergelijkbaarheid tussen bondgenoten presenteert de NAVO de defensie-uitgaven in dollar en in een specifiek prijspeil. Hierdoor wordt gecorrigeerd voor prijseffecten in het bbp en zijn alleen de volume effecten consistent inzichtelijk voor alle bondgenoten. Daarnaast gebruikt de NAVO de raming van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) voor het bbp van de bondgenoten. Voor de onderlinge vergelijkbaarheid drukt de NAVO ook deze raming uit in dollar en een

specifiek prijspeil (2015). Omdat NAVO teller en noemer met een verschillende deflator terugrekent naar prijspeil 2015, leidt dit tot verschillen in de uitkomsten van de Nederlandse en de NAVO berekeningswijze. Daarnaast heeft Nederland aan NAVO cijfers aangeleverd gebaseerd op de 2e suppletoire begroting 2024, omdat de uitvraag vanuit NAVO voor de afronding van begrotingsjaar 2024 lag. De cijfers gebruikt voor de Nederlandse berekeningswijze zijn gebaseerd op de Slotwet. Een deel van het verschil in de uitkomsten van de berekenwijzen wordt verklaard door het feit dat er sprake is van lagere uitgaven ten opzichte van 2e suppletoire begroting 2024. Het grootste deel van het verschil wordt veroorzaakt doordat NAVO teller en noemer met een verschillende deflator terugrekent naar prijspeil 2015.

6. Kan er een kort overzicht gegeven worden van de genomen maatregelen om meer personeel te binden aan Defensie in tijden van een krappe arbeidsmarkt, plus een indicatie van de effectiviteit per maatregel?

Defensie heeft de laatste jaren al veel maatregelen genomen om de instroom, doorstroom en het behoud van mensen te stimuleren. Hierover is de Kamer steeds geïnformeerd. Voorbeelden hiervan zijn het programma “Behouden, binden, inspireren” (met als belangrijkste initiatief het nieuwe instroomspoor van het Dienjaar), de maatregelen in het kader van de HR-vernieuwing (die onder meer hebben geleid tot een nieuw loongebouw voor militairen, de vaste aanstelling voor soldaten en korporaals en de invoering van strategische personeelsplanning) en innovaties op het gebied van recruitment. Die hebben inmiddels geleid tot meer instroom, flink kortere doorlooptijden en minder uitval.

De Kamerbrief ‘Onze mensen, onze toekomst; meer, beter en sneller’ (Kamerstuk 33763, nr. 161) van 24 maart jl. zet uiteen welke structurele aanvullende maatregelen Defensie neemt om de personeelstekorten aan te pakken en versneld en uiterlijk in 2030 door te groeien naar een inzetbare en schaalbare krijgsmacht. Hierin werken militairen in actieve dienst, burgerpersoneel, reservisten en dienjaarmilitairen in wisselende samenstellingen.

Maatregelen om de instroom verder te vergroten zijn het uitbreiden van het Dienjaar, het invoeren van een korte variant van het Dienjaar met rechtstreekse instroom in het reservistenbestand (de Nationale Weerbaarheidstraining), de invoering van de aangekondigde vrijwillige enquête (inclusief het uitwerken van het gradueel verplichtende model), het binden van groepen personeel op de arbeidsmarkt die ondervertegenwoordigd zijn (zoals vrouwen), het differentiëren in functie-eisen, het werven van reservisten en nog meer aandacht voor voldoende beschikbaarheid van schaarse categorieën personeel. Doorstroom en behoud worden gestimuleerd door doorstroombmogelijkheden te vernieuwen op grond van de kwaliteiten van onze mensen (strategisch talentmanagement), door meer maatwerk te kunnen leveren voor zowel algemene als moeilijk te vervullen functies, door oog te hebben voor een goede werk/privébalans en goede primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden te blijven bieden.

Het is niet mogelijk om per maatregel aan te geven wat de effecten zijn aangezien het juist de combinatie van maatregelen is die leidt tot positieve resultaten. Het overkoepelende beeld dat we zien is een stijging in sollicitaties, hogere medewerkerstevredenheid, toegenomen instroom en minder uitstroom. Deze effecten worden continu gemonitord.

7. Wat is de verwachte ontwikkeling rondom de vraag naar Defensiematerieel de komende jaren?

Nederland, Europa en de NAVO staan middenin grote geopolitieke verschuivingen die grootschalige veiligheidsdreigingen met zich meebrengen. Door de toegenomen benodigde capaciteiten van Nederland en NAVO-bondgenoten zal de vraag naar defensiematerieel toenemen.

8. Wat is de verwachte ontwikkeling van de arbeidsmarkt de komende jaren, specifiek voor specialistisch personeel dat nodig is voor Defensie?

De verwachting is dat de arbeidsmarkt de komende jaren krap blijft, met name voor specialistisch personeel zoals onderhoudstechnici, ICT'ers en medisch geschoolden. De concurrentie om dit personeel neemt toe, zowel binnen als buiten de publieke sector. Defensie neemt actief maatregelen om deze uitdaging het hoofd te bieden. Zo wordt ingezet op het aantrekken én behouden van specialistisch personeel. Defensie maakt gebruik van gerichte arbeidsmarktcommunicatie, financiële prikkels, studiedeals en BBL-constructies via het MBO-convenant. Ook investeren we in om- en bijscholingstrajecten voor zittend personeel. Deze inspanningen zijn er op gericht om Defensie duurzaam aantrekkelijk te maken als werkgever voor specialistisch talent, nu en in de toekomst. Daarnaast zoeken we actief samenwerking met andere sectoren, kennisinstellingen en het bedrijfsleven om capaciteit slim en flexibel in te zetten. Alleen zo kunnen we blijven voldoen aan onze operationele opdracht in een blijvend krappe arbeidsmarkt. Wel zien we over de volle breedte van alle instroomsporen een toenemende interesse om bij Defensie te komen werken.

9. Wat is het verschil tussen de Nederlandse en de NAVO-berekeningswijze voor de uitgaven als percentage van het BBP (de 2%-NAVO-norm)? Hoe verschillen de twee gehanteerde BBP-berekeningen van elkaar?

Zie antwoord op vraag 5.

10. Kan inhoudelijk dieper worden ingegaan op hoe de verschillende NAVO-landen hun NAVO percentage berekenen en kan dit worden afgezet tegen de NAVO-norm zoals de NAVO die hanteert?

Nederland heeft geen inzicht in de nationale berekenwijzen van andere bondgenoten. Iedere bondgenoot is zelf verantwoordelijk voor het behalen van de NAVO-norm. Bondgenoten worden door de NAVO en onderling aangesproken op de uitkomsten volgens de NAVO berekeningswijze.

11. Waarin zitten de grote verschillen tussen de verschillende berekeningsmethoden van de NAVO-normen?

Zie antwoord op vraag 5.

12. Kan worden uitgelegd waarom Nederland eerst over 2024 wel op 2% uitkwam en nu ineens achterblijft op slechts 1,79%?

De gerealiseerde defensie-uitgaven in absolute zin en uitgedrukt als percentage van het bbp zijn lager dan geprognoseerd in de Ontwerpbegroting 2024. Zowel de defensie-uitgaven 2024 als het bbp 2024 waren gedurende het jaar namelijk in beweging. Zo zijn de defensie-uitgaven door meerdere kasschuiven aangepast en zijn budgetten in een beter realiseerbaar ritme gezet. Ook is het bbp bij iedere CPB-raming gestegen. Beide ontwikkelingen hebben effect op het uiteindelijk gerealiseerde bbp-percentage volgens de Nederlandse definitie.

13. Hoe hoog lag de investeringsquote in de begrote uitgaven en hoe verhoudt deze zich tot de investeringsquote in de gerealiseerde uitgaven?

In de Ontwerpbegroting 2024 is aangegeven dat de vijfjaars-gemiddelde investeringsquote in 2024 naar verwachting verder zal stijgen tot 28,3%. Als gevolg van de meerdere kasschuiven zijn de defensie-uitgaven in 2024 aangepast en zijn budgetten in een beter realiseerbaar ritme gezet. Hierdoor bedraagt de gerealiseerde vijfjaars-gemiddelde investeringsquote in 2024 25,0% en voldoet Defensie aan de NAVO-richtlijn dat minimaal 20% van de uitgaven bestemd is voor vervanging van materieel en gerelateerd onderzoek.

14. Welke maatregelen zijn genomen om meer NAVO-EU samenwerking te bevorderen? Hoe effectief zijn deze gebleken?

De EU en NAVO hebben in respectievelijk 2016 en 2017, 74 voorstellen aangenomen om NAVO-EU samenwerking tussen beide organisaties te versterken. Over de voortgang wordt jaarlijks gerapporteerd. In Q3 2025 wordt het tiende voortgangsrapport verwacht.

In de afgelopen jaren zijn op onderwerpen als weerbaarheid, cyber, het bestrijden van desinformatie, het ruimedomein en militaire mobiliteit gestructureerde dialogen tussen de NAVO en de EU opgezet om inspanningen te coördineren. De NAVO en de EU werken daarnaast nauw samen waar het gaat om het coördineren van de steun aan Oekraïne, onder meer via het NAVO NSATU en de EU militaire trainingsmissie EUMAM Oekraïne. Ook zijn er drie gezamenlijke EU-NAVO verklaringen ondertekend door de voorzitters van de Europese Commissie en de Europese Raad evenals de NAVO Secretaris-Generaal, waarvan de meest recente in januari 2022. Deze resultaten laten zien dat beide organisaties nauw samenwerken binnen de grenzen van hun mandaat, dat gezamenlijk door de EU lidstaten en NAVO bondgenoten wordt bepaald.

Het kabinet zet zich nadrukkelijk in voor betere NAVO-EU samenwerking. Zie o.a. het non-paper dat Nederland samen met Denemarken, Duitsland en Italië initieerde, waarin wordt opgeroepen tot betere EU-NAVO samenwerking bij het vergroten van de productiecapaciteit van de defensie-industrie^[1], het Nederlandse non-paper ter beïnvloeding van het Witboek Europese Defensiegereedheid 2030^[2], en de continue Nederlandse inzet voor openheid van EU-instrumenten op het gebied van defensie-industrie voor NAVO-bondgenoten.

15. Waarom worden in deze grafiek ook de lijnen met steun aan Oekraïne getoond, terwijl dit niet onder de NAVO-definitie van toerekening aan defensie-uitgaven voor de DIP valt?

Om de NAVO-berekeningswijze te kunnen vergelijken met de Nederlandse berekeningswijze worden in de grafiek zowel de lijnen met als zonder steun aan Oekraïne getoond.

16. Welke vorderingen zijn er gemaakt omtrent het EDIP? Wat is de verwachte ontwikkeling van het EDIP voor de komende twee jaar?

Momenteel wordt er in EU-verband onderhandeld over het Europees Defensie-Industrie Programma (EDIP). Wanneer er een akkoord wordt bereikt op EDIP zal er tijdens het huidige Meerjarig Financieel Kader (MFK) 1,5 miljard euro beschikbaar komen voor het versterken van de Europese defensie-industrie. Dit kan onder andere worden ingezet voor het opschalen van productiecapaciteit, stimuleren van gezamenlijke aanschaf en het opzetten van Europese defensieprojecten van gemeenschappelijk belang.

17. Wat is de Nederlandse inzet geweest bij optredens richting de Russische schaduwvloot?

Het demissionaire kabinet zet zich op meerdere manieren in voor het aanpakken van de schaduwvloot die Rusland inzet voor de omzeiling van sancties op Russische olie. Over inspanningen van Nederland met betrekking tot sancties in EU-verband en maatregelen die worden genomen binnen de *International Maritime Organisation*, bent u reeds geïnformeerd³.

Nederland weert schepen die onder de sancties tegen Rusland vallen uit Nederlandse havens, in overeenstemming met de Europese sanctiemaatregelen. Als een zeeschip niet onder de Europese sanctiebepalingen valt en daarmee toegang heeft tot Nederlandse havens, maar toch als verdacht wordt gezien, dan heeft de Inspectie Leefomgeving Transport (ILT) de mogelijkheid in het kader van de havenstaatcontrole om het schip in de haven te controleren op het naleven van de regelgeving op het gebied van veiligheid en milieu.

Daarnaast monitort de Kustwacht in het Nederlandse deel van de Noordzee actief of er schepen zijn die mogelijk onder Europese sanctiemaatregelen vallen. De Kustwacht communiceert hier dagelijks over met de Inspectie Leefomgeving Transport (ILT), Douane, Nederlandse maritieme autoriteiten (waaronder de havens) en betrokken ministeries. Waar nodig wordt nader

^{[1][1]} Kamerstuk 28 676, nr. 448, d.d. 18 december 2023

^{[2][2]} Kamerstuk 28 676, nr. 486, d.d. 21 februari 2025

³ Kamervragen (Aanhangsel) 2024-2025, nr. 1636.

onderzoek gedaan naar schepen. Voor een schip in de exclusieve economische zone (EEZ) is handhaving slechts zeer beperkt mogelijk in verband met het recht op vrije doorvaart.

Tot slot valt het niet uit te sluiten dat de schaduwvloot, naast de inzet voor sanctieomzeiling, ook kan worden gebruikt voor heimelijke doeleinden zoals het in kaart brengen van infrastructuur op de Noordzee. Het demissionaire kabinet vindt daarom dat er extra aandacht moet zijn voor veiligheid van de Noordzee infrastructuur en neemt hiervoor aanvullende maatregelen zoals opgenomen in het Programma Bescherming Noordzee Infrastructuur.⁴

18. Hoeveel Russische schepen, militair en civiel, zijn er in 2024 gesignaleerd en begeleid in de Noordzee en voor de Nederlandse kust en in hoeveel gevallen was er sprake van verdacht gedrag en verdenkingen van spionage?

Sinds oktober 2024 houdt Defensie een openbaar overzicht bij van schepen die Defensie door de Nederlandse EEZ begeleidt in het kader van de permanente taak op de Noordzee. Dit overzicht is te raadplegen op Defensie.nl.⁵ Over specifieke gevallen worden in het openbaar geen nadere uitspraken gedaan.

19. Bij wie is de verantwoordelijkheid voor het beschermen van onderwaterinfrastructuur tegen de Russische schaduwvloot belegd in Nederland?

De eerste verantwoordelijkheid voor de veiligheid van de vitale infrastructuur op de Noordzee ligt bij de eigenaren van deze infrastructuur. Gelet op de dreiging vindt het demissionaire kabinet dat er extra aandacht moet zijn voor de veiligheid van de Noordzee infrastructuur en neemt het hiervoor aanvullende maatregelen.⁶ Dit vindt plaats in het kader van het Programma Bescherming Noordzee Infrastructuur (PBNi) onder de coördinerende verantwoordelijkheid van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, met betrokkenheid van DEF, JenV, EZ, KGG en BZ. Binnen deze aanpak heeft Defensie een rol gericht op het monitoren en afschrikken van de dreiging, conform de permanente taak van Defensie op de Noordzee.⁷

Daarnaast treft het demissionaire kabinet maatregelen tegen de zogenaamde schaduwvloot die Rusland inzet voor de omzeiling van sancties op Russische olie. Dit behoort tot de verantwoordelijkheid van BZ (sancties) en IenW (sanctienaleving in het maritieme domein).

20. Welke partners werken vanuit de industrie mee aan lang-cyclische innovatie? Hoe wordt de Nederlandse inzet vanuit hen momenteel beoordeeld?

Binnen lang-cyclische innovatie wordt technologie (door)ontwikkeld met Nederlandse en internationale industriepartners tot een demonstrator met mogelijke Defensie toepassing. Waar mogelijk gebeurt dit samen met Nederlandse kennisinstellingen in de zogeheten gouden driehoek. In verband met bedrijfsvertrouwelijkheid en commerciële vertrouwelijkheid worden hier geen specifieke industriepartners genoemd. Het betreft industriepartners variërend van start-ups, scale-ups, MKB tot aan *Original Equipment Manufacturers* (OEMs). Voorbeelden zijn Avalor AI BV, DEMCON, Nedinsco, Thales, Signify en Interspring.

De inzet van Nederlandse partners wordt als positief beoordeeld. Desondanks werken we aan een verbeterde samenwerking, onder andere door te richten op doorgroeimogelijkheden en partners vroegtijdig mee te nemen in de benodigde toekomstige capaciteiten van de Nederlandse krijgsmacht.

⁴ Kamerstuk 33 450, nr. 128

⁵ <https://www.defensie.nl/onderwerpen/taken-in-nederland/beveiliging-noordzee>

⁶ Kamerstuk 33 450, nr. 128

⁷ Kamerstuk 33 450 nr. 122

21. Kunt u toelichten waarom de KPI R&T (Research & Technology) daalde naar 1,24% inclusief Oekraïne-uitgaven, terwijl deze exclusief Oekraïne-uitgaven steeg naar 1,42%, en wat de concrete R&T-uitgaven waren exclusief de Oekraïne-steun?

De KPI R&T wordt met terugwerkende kracht over het jaar ervoor berekend. Om de KPI stabiel te houden op 1,3% is een groeireeks opgesteld in de centrale doelfinancierings- en technologieontwikkelingsbudgetten en wordt een prognose gedaan van het kennisgebruik dat hieruit voortvloeit en decentraal via alle Defensieonderdelen bekostigd wordt. Dit tezamen vormt de noemer van de berekening. De teller speelt hierin evenals een essentiële rol; bij de ramingen om op 1,3% uit te komen is aanvankelijk geen rekening gehouden met de extra uitgaven aan Oekraïne. De KPI 1,42% is in de lijn der verwachting (vanuit centrale en decentrale prognoses). Er worden in de steunuitgaven aan Oekraïne geen expliciete R&T bedragen opgenomen. De R&T bestedingen over 2024 zijn 249 mln.

22. Op welk bedrag zou de realisatie uitkomen van de inzet op R&T als vastgehouden werd aan de KPI van 2023?

Zie het antwoord op vraag 21. De KPI van 2023 wordt niet gebruikt om de bestedingen aan R&T vast te leggen of om een prognose hierin te maken, de KPI 1,3% wordt gebruikt conform toezegging in de Defensienota 2022 dat dit de gestreefde ondergrens is.

23. Welke projecten zijn aangegaan met het NWO?

Defensie heeft in 2024 bijgedragen aan de NWO programma's op Kennisveiligheid en op Science for Policy.

24. Welke projecten zijn aangegaan met het ministerie van OCW?

Zie het antwoord op vraag 23. Defensie werkte in 2024 samen met OCW primair via de NWO waarbinnen onderzoek geprogrammeerd wordt bij civiele kennisinstellingen (al dan niet in consortia met Defensie-specifieke instellingen, zoals TNO DSS). Daarnaast is de samenwerking met hogescholen vormgegeven via het regieorgaan SIA, evenals NWO is dit onderdeel van het instrumentarium van OCW.

25. Kunt u een gedetailleerde uitsplitsing geven van de €2,7 miljard aan militair materieel dat in 2024 aan Oekraïne is geleverd, onderscheiden naar leveringen uit eigen voorraad versus commerciële aankopen, en de impact hiervan op de eigen gereedheid?

De realisatie van €2,7 miljard bestaat uit een breed pallet aan geleverde militair materieel om Oekraïne te ondersteunen. Van de totale realisatie bestaat €2,5 miljard uit materieel dat commercieel is aangekocht en bijdragen aan internationale overeenkomsten. Vanuit de middelen die beschikbaar zijn gesteld ter compensatie van het geleverde materieel uit eigen voorraad is er €124 miljoen gealloceerd aan projecten om het geleverde materieel te vervangen. Een meer gedetailleerde uitsplitsing van aan Oekraïne geleverd materieel wordt periodiek met uw Kamer gedeeld in de leveringsbrief, waarin ook een vertrouwelijke bijlage is opgenomen met de leveringen.

26. Is er ergens een goede analyse beschikbaar van de gevolgen van een mogelijk Oekraïens verlies of een nadelig staakt-het-vurenakkoord?

Ja, er zijn zowel vertrouwelijke interne analyses als (deels openbare) externe analyses beschikbaar van o.a. Clingendael, HCSS, Chatham House, ECFR, Atlantic Council en Bloomberg.⁸

⁸ <https://ecfr.eu/article/what-if-russia-wins-in-ukraine-we-can-already-see-the-shadows-of-a-dark-2025/>; <https://www.chathamhouse.org/2024/10/four-scenarios-end-war-ukraine/other-factors>; <https://www.atlantic-council.org/blogs/ukrainealert/a-putin-friendly-peace-deal-would-be-disastrous-for-global-security/>; <https://www.bloomberg.com/news/articles/2025-05-09/a-bad-ukraine-russia-deal-is-also-a-terrible-deal-for-europe>; <https://www.clingendael.org/publication/us-elections-and-future-nato-scenario-analysis>

27. Bij welke specifieke eenheden is operationele gereedheid afgenomen? Waarom specifiek bij deze eenheden?

De gespecificeerde informatie aangaande de afgenomen operationele gereedheid is toegelicht in de vertrouwelijke bijlage van de 'Stand van Defensie najaar 2024'.

28. Waarom is de materiële gereedheid van de hoofwapensystemen niet toegenomen in 2023, ondanks de toegenomen Defensie-uitgaven?

Uw Kamer is in de vertrouwelijke bijlage van de Stand van Defensie geïnformeerd over de ontwikkelingen in de materiële gereedheid en de factoren die hieraan bijdragen.

29. Kunt u specificeren welke concrete operationele en financiële gevolgen de lichte daling in operationele gereedheid in 2024 heeft gehad, en welke mitigerende maatregelen zijn getroffen voor de eenheden waar de personele en materiële gereedheid te kort schoot?

De gespecificeerde informatie aangaande de afgenomen operationele gereedheid is toegelicht in de vertrouwelijke bijlage van de 'Stand van Defensie najaar 2024'.

30. Welke infrastructurele beperkingen hebben momenteel effect op gereedheid?

Deze infrastructurele beperkingen betreffen bijvoorbeeld het achterblijven van de revitalisering van de infrastructuur benodigd voor het uitvoeren van het onderhoud aan de wapensystemen. Uw Kamer wordt over de voortgang van het vastgoed portfolio geïnformeerd via de Stand van Defensie of een verzamelbrief. Voor het zomerreces ontvangt uw Kamer een verzamelbrief over de voortgang op het gebied van vastgoed, leefomgeving en ruimtelijke ontwikkeling.

31. Hoe realistisch is de ambitie om in 2030 een gevulde organisatie te zijn, gelet op de vele problemen rondom het vinden van personeel?

De noodzaak om in 2030 een gevulde organisatie te zijn – met in totaal 100.000 mensen – is uitdagend maar noodzakelijk en realistisch. In de Kamerbrief 'Onze mensen onze toekomst; meer beter en sneller' van 24 maart jl. (Kamerstuk 33763, nr. 161) staan de aanvullende maatregelen die Defensie neemt om versneld te veranderen naar een voortdurend inzetgerede en schaalbare krijgsmacht (zie ook het antwoord op vraag 6). Defensie kiest voor een aanpak die grootschaliger en ingrijpender is dan tot dusverre en die in een hoger tempo wordt gerealiseerd. De noodzaak is om in 2027 de Nederlandse krijgsmacht te hebben ingericht in een zogenoemde vredesorganisatie en een oorlogsorganisatie. De schaalbare krijgsmacht moet uiterlijk in 2030 en waar mogelijk sneller zijn gevuld met personeel. Defensie hanteert hierbij het uitgangspunt dat in de schaalbare krijgsmacht op elk moment niet meer personeel werkzaam is dan noodzakelijk. Een groot deel van de extra benodigde personele capaciteit, om uiteindelijk tot de 200.000 mensen te komen, bestaat dan ook uit reservisten die niet voltijds bij Defensie werkzaam zijn.

32. Heeft de aankondiging van loonsverhoging effect gehad op het aantal sollicitanten voor Defensie?

Na de aankondiging van het huidige arbeidsvoorwaardenakkoord was er een duidelijke toename in het aantal sollicitaties. Hoewel het niet met zekerheid is vast te stellen of er sprake is van een direct causaal verband, wijzen de signalen erop dat de loonsverhoging een positief effect heeft gehad op zowel de instroom als het behoud van personeel. Zo is het aantal 'ontslagen op verzoek' aantoonbaar gedaald, wat mede wijst op een grotere tevredenheid over de arbeidsvoorwaarden en de ervaren zingeving van het werk. Tegelijkertijd zijn ook andere maatregelen ingezet die bijdragen aan dit positieve effect, zoals gerichte arbeidsmarktcommunicatie en verbeterd loopbaanperspectief.

33. Waarom ligt het aantal aangenomen sollicitanten voor het dienjaar maar op 521?

De animo voor het Dienjaar blijft toenemen. Alle sollicitanten die door de keuring komen krijgen tot dusver een plek aangeboden bij het Dienjaar. Het is echter nog niet mogelijk geweest om

iedereen te laten starten op het moment dat hem of haar dat het beste uitkomt. De 521 aangenomen dienjaarmilitairen weerspiegelen het tempo waarin de organisatie in 2024 veilig en verantwoord kon opschalen. Beperkingen liggen onder meer bij opleidingscapaciteit, begeleiding en huisvesting. Een groot deel van de sollicitanten in 2024 start in 2025 met het Dienjaar. Voor 2025 is opschaling naar 1.250 dienjaarmilitairen en 250 reservisten in de Nationale Weerbaarheidstraining voorzien.

34. Welke beweegredenen hebben dienjaarmilitairen om aan Defensie verbonden te blijven?

Veel Dienjaarmilitairen gebruiken het Dienjaar om op een relatief laagdrempelige manier te onderzoeken of Defensie iets voor hen is. Dienjaarmilitairen blijven verbonden vanwege kameraadschap, persoonlijke ontwikkeling, maatschappelijke relevantie van het werk en zicht op doorgroeimogelijkheden binnen Defensie.

35. Waarom kiezen sommige dienjaarmilitairen voor een functie als reservist in plaats van beroepsmilitair?

Sommige Dienjaarmilitairen kiezen na het dienjaar voor een functie als reservist omdat werken in deeltijd hen beter uitkomt. Ook doet een deel van de Dienjaarmilitairen het dienjaar als een tussenjaar tussen de middelbare school en een vervolgopleiding. Zij kiezen ervoor om na het dienjaar het volgen van een opleiding te combineren met het zijn van reservist.

36. Welk effect heeft het extensiveren van arbeid gehad op het opvangen van personeelstekorten binnen Defensie?

Arbeidsextensivering (het slimmer organiseren van werk, het gebruik maken van arbeidsbesparende technologie of het nemen van HR-maatregelen die beogen personeel zo goed al mogelijk te laten presteren) is belangrijk voor het opvangen en tegengaan van personeelstekorten bij Defensie. In de afgelopen jaren zijn bijvoorbeeld goede ervaringen opgedaan met inzet van technologische middelen, zoals kunstmatige intelligentie, autonome systemen en digitalisering, in ondersteunende, logistieke en deels operationele domeinen. Deze inzet vergroot de effectiviteit van bestaande personele capaciteit en vermindert de afhankelijkheid van moeilijk inzetbaar of schaars personeel.

Hoewel arbeidsextensivering niet bedoeld is als vervanging van personeel, stelt het Defensie wel in staat om met beperkte menskracht meer operationele slagkracht en wendbaarheid te behouden. Daarmee vormt arbeidsextensivering een relevante aanvulling op maatregelen om personeelstekorten structureel aan te pakken. Tegelijkertijd blijft het werven, opleiden en behouden van voldoende gekwalificeerd personeel onverminderd noodzakelijk.

37. Zijn er maatregelen genomen voor de informatiebeveiliging van DefGPT? Hebben de gebruikers instructies gekregen voor wat wel en niet ingevoerd kan worden?

Er zijn informatiebeveiligingsmaatregelen geïmplementeerd, bijvoorbeeld omtrent de toegang, de logging en monitoring, maar ook het tegengaan van misbruik. Belangrijk om te weten is dat de gegevens niet met derde partijen worden gedeeld. Bij toekomstige uitbreiding van de functionaliteiten wordt weer gekeken naar eventuele nieuwe passende informatiebeveiligingsmaatregelen. Daarnaast is er een disclaimer opgesteld die de gebruiker moet lezen en accepteren voorafgaand aan het gebruik van DefGPT. In de disclaimer wordt uitgelegd wat wel of niet in te voeren.

38. Hoe staat het globaal met de uitvoering van het Strategisch Vastgoedplan?

Over het concentreren, verduurzamen en vernieuwen van het vastgoed van Defensie, de uitvoering van het Strategisch Vastgoedplan en de voortgang van lopende vastgoedprojecten wordt uw Kamer geïnformeerd via de Stand van Defensie en/of via een verzamelbrief. Als onderdeel van het huidige Strategisch Vastgoedplan is uw Kamer reeds geïnformeerd over het project 'Revitaliseren Johannes Postkazerne in Havelte' en het project 'Revitalisering vliegbasis Woensdrecht' (Kamerstukken 36 124, nr. 37 en 27 830, nr. 421). Op dit moment wordt gewerkt aan de voorbereidingen voor een nieuwe, moderne en duurzame kazerne voor het Korps

Commandotroepen in Roosendaal (gereed: 2036, bandbreedte: 250 miljoen euro – 1 miljard euro). Daarnaast zijn de voorbereidingen in volle gang voor het landelijk vernieuwen van onderkomens voor legering (gereed: 2030, bandbreedte 250 miljoen euro – 1 miljard euro) en de nieuwbouw voor het *Air Mobility Command* op vliegbasis Eindhoven (gereed 2029, bandbreedte 50 miljoen euro – 250 miljoen euro).

Met behulp van het Rijksvastgoedbedrijf en marktpartijen werkt Defensie aan nieuwe langdurige samenwerkingsvormen om de vastgoedopgave aanzienlijk sneller te realiseren. Op deze wijze pakt Defensie de belangrijkste vastgoedprojecten voor een versnelde inzetbaarheid van de krijgsmacht met voorrang op. Hierbij wordt ingezet op zoveel mogelijk gestandaardiseerde oplossingen, waarbij als eerste concrete toepassing de standaardisatie van legeringsgebouwen is uitgewerkt

In de tussentijd wordt tevens gewerkt aan een nieuw Strategisch Vastgoedplan omdat Defensie de komende jaren in personeel en materieel groeit waardoor de druk op het snel beschikbaar stellen van passend vastgoed sterk is toegenomen. Oplevering van dit plan is voorzien in het derde kwartaal van 2025.

39. Welke maatregelen kunnen genomen worden om ondanks de stikstofproblematiek alsnog te voorzien in uitbreiding van activiteiten? Hoe realistisch is dit, gelet op de rechterlijke uitspraken waar het demissionaire kabinet zich aan dient te houden?

Ook Defensie heeft last van de stikstofproblematiek. De (stikstof)ruimte voor nieuwe natuurvergunningen is beperkt en dat belemmert mogelijk de uitbreiding van Defensieactiviteiten. De Ministeriele Commissie Economie en Natuurherstel werkt na de vaststelling van een startpakket (april 2025) aan aanvullende maatregelen om vergunningverlening weer op gang te brengen. In haar rol als natuurbeheerder probeert Defensie een bijdrage te leveren aan natuurherstel.

Voor de opgaven van Defensie zal per opgave gebiedsspecifiek moeten worden onderzocht wat de gevolgen van de stikstofdepositie van de defensieactiviteiten zijn voor de daar aanwezige natuur. Als er sprake is van een overbelaste situatie, dan is een beperkt aantal instrumenten voorhanden om de toename van de Defensieactiviteiten vergund te krijgen. Intern salderen of stikstofruimte aankopen van derden, zijn door de recente rechtelijke uitspraken momenteel enkel onder strikte voorwaarden mogelijk.

40. Voor welke taken wordt externe inhuur nu gebruikt, uitgesplitst per tak van de krijgsmacht? Zijn er pogingen ondernomen om personeel dat via externe inhuur in aanraking komt met Defensie te binden?

Externe inhuur wordt hoofdzakelijk ingezet voor werkzaamheden in de sectoren IT, techniek, zorg, voor instructiecapaciteit, inkoop, verwerving en voor projectwerkzaamheden. Deze inzet verschilt per krijgsmachtonderdeel, afhankelijk van de behoefte. Er zijn trajecten gestart om externen die via deze weg met Defensie in aanraking komen, duurzaam aan de organisatie te binden. Tegelijkertijd betreft het vaak ook tijdelijke capaciteit die nodig is vanwege piekbelasting of ontbrekende specialistische kennis. Defensie houdt de externe inhuur bewust beperkt: met 7,9% van de totale personeelsuitgaven ligt dit ruim onder de zogeheten Roemer-norm (10%) en behoort Defensie tot de ministeries met het laagste aandeel externe inhuur.

41. Zijn er gevallen bekend waarbij personeel Defensie verlaat en daarna extern wordt ingehuurd? Zo ja, hoeveel gevallen zijn er bekend en hoeveel kost dit Defensie?

Ja, er zijn gevallen bekend waarbij personeel na vertrek bij Defensie weer extern wordt ingehuurd, met name voor militaire instructiecapaciteit. Dit betreft echter uitzonderingssituaties. Om zogenoemde draaideurconstructies te voorkomen, is in contracten met externe partijen vastgelegd dat ingehuurd personeel in de twaalf maanden voorafgaand aan de inzet niet in dienst bij Defensie mag zijn geweest. Exacte aantallen zijn niet centraal geregistreerd, maar op dit moment huurt Defensie circa 700 externe instructeurs in om tekorten op te vangen. Een aanzienlijk deel daarvan is oud-defensiemedewerker.

42. Waarom is bij het opstellen van de begroting geen rekening gehouden met de invoering van nieuwe arbeidsvoorwaarden?

Bij het opstellen van de begroting was de demissionaire kabinetsbijdrage voor loon- en prijsontwikkeling (waaronder het budget voor arbeidsvoorwaarden) voor 2024 nog niet bekend. Dit is standaard binnen de begrotingssystematiek. Deze is met de 1e suppletoire begroting 2024 aan de Defensiebegroting toegevoegd. De hoogte van de demissionaire kabinetsbijdrage is bepaald bij besluitvorming over de Voorjaarsnota. In het jaarverslag is het budget van de ontwerp-begroting (waarin de demissionaire kabinetsbijdrage voor loon- en prijsontwikkeling nog niet is verwerkt) afgezet tegen de realisatie (waarin de demissionaire kabinetsbijdrage voor loon- en prijsontwikkeling wel is verwerkt).

43. Kunt u een nadere specificatie geven van de €175,1 miljoen extra uitgaven aan externe inhuur als gevolg van onderuitputting door personeelstekorten, en hoe deze inhuur zich verhoudt tot de structurele personeelsbehoefte?

Dit bedrag wordt met name besteed aan inhuur voor werkzaamheden op het gebied van IT, inkoop, bewaking en beveiliging en medische zorg. Dit zijn juist ook de sectoren waarvoor de arbeidsmarkt krap is en waar sprake is van schaarste.

44. Hebben de lange levertijden van materieel effect gehad op de gereedheid van eenheden?

Over het algemeen genomen hebben langere levertijden een negatief effect op de gereedheid van eenheden. Het maakt echter een verschil of dit nieuwe- of vervangingsprojecten betreft. In geval van vervanging houdt dit in dat eenheden langer door dienen te werken met (verouderd) materieel hetgeen vooral een kwalitatief effect heeft. Daar waar het nieuw materieel betreft, houdt het in dat eenheden later aan hun gereedstellingstraject kunnen beginnen en dat daarmee een vertraging optreedt.

45. Zijn er coördinatiepogingen ondernomen met bondgenoten om de lange levertijden van materiaal aan te pakken?

Verwerving 'van de plank' en gezamenlijke inkoop kunnen bijdragen aan versnelling. Defensie onderzoekt doorlopend de mogelijkheden van vraagbundeling met bondgenoten bij inkooptrajecten ter vervulling van eigen behoeften, maar ook voor steun aan Oekraïne. Vraagbundeling komt in NAVO-verband onder meer tot stand via het *Reoccurring Process for Aggregating Demand* (REPEAD), waarbij het NATO *Support and Procurement Agency* namens de NAVO-landen contracten kan sluiten. In EU-verband geeft het Witboek Europese Defensie - Gereedheid 2030 richting aan een gezamenlijke aanpak van kritieke capaciteitstekorten middels vraagbundeling op welke zeven prioritaire gebieden. Deze aanpak moet leiden tot verbeterde interoperabiliteit en uitwisselbaarheid van materiaal en munitie, en een duidelijk signaal afgeven aan de industrie over de benodigde capaciteiten. In lijn met de motie-Paternotte/Van Campen weegt Defensie standaardisatie zwaarder mee bij de aanschaf van militair materieel, waarbij de NAVO-standaarden leidend zijn. Defensie draagt al langere tijd uit dat meer gebruik kan worden gemaakt van elkaars contracten, wat eveneens bijdraagt aan standaardisatie, interoperabiliteit en uitwisselbaarheid van materieel, maar ook zekerheid voor de industrie.

46. Kan al het militair personeel inmiddels voorzien worden van persoonlijke gevechtsuitrusting?

Alle militairen in een operationele functie ontvangen een uitrustingspakket dat is afgestemd op de specifieke functie en taak en de geldende veiligheids- en kwaliteitseisen. Met de hernieuwde focus op hoofdtaak 1 is het niet langer toereikend om alleen de operationele militairen te voorzien van deze middelen. Iedere militair en reservist kan in voorkomend geval worden ingezet en moet daarom direct kunnen beschikken over de persoonlijke gevechtsuitrusting. Daarom heeft Defensie additionele uitrusting en helmen besteld om 76.000 militairen en reservisten eenmalig te kunnen voorzien. Deze uitrusting wordt aangeschaft binnen de projecten 'Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)' en 'Defensie Operationeel Kleedsysteem (DOKS)'. Met deze bijbestelling zet Defensie de volgende stap in de groei van de

strategische inzetvoorraden in lijn met de hernieuwde focus op hoofdtak 1. De leveringen worden naar verwachting uitgevoerd vanaf eind 2025 tot en met 2029.

Daarnaast heeft Defensie in januari 2025 een order geplaatst voor 1.530 schervesten geoptimaliseerd voor de lichaamsvormen van een vrouw. Defensie verwacht de eerste vesten eind juni 2025 in ontvangst te kunnen nemen.

47. Waarom wordt er gekozen voor het groeien van de organisatie wanneer de bezettingsgraad momenteel nog niet volledig is?

Versnelde groei is noodzakelijk om in de huidige geopolitieke context aan onze verplichtingen te kunnen voldoen. Het aantal van 100.000 mensen in 2030 is gebaseerd op de omvang van de huidige formatie van Defensie, aangevuld met de lopende reorganisaties en voorziene organisatieontwikkeling uit de Defensienota 2024. Later dit jaar zal duidelijk worden hoeveel mensen nodig zijn om de vredes- en oorlogsorganisatie te kunnen bemensen, maar voor nu schat Defensie grofweg in dat het noodzakelijk zal zijn over een oorlogsorganisatie te beschikken met een capaciteit van maximaal 200.000 mensen (beroepsmilitairen, burgerpersoneel en veel meer reservisten). Dat inzicht is gebaseerd op de bijdrage die we op grond van onze bondgenootschappelijke verplichtingen leveren aan de NAVO (de zogeheten *New Force Model commitments*), *Host Nation Support*, Territoriale Verdediging van Nederland en *Homebase Support Operations* (logistieke ondersteuning voor onze eenheden). Onze krijgsmacht moet in staat zijn om al deze taken tegelijkertijd uit te voeren en vol te houden.

48. Wat zou het effect zijn wanneer de groei van het organisatieformaat voorwaardelijk wordt gemaakt aan een hogere bezettingsgraad?

Als groei afhankelijk wordt gemaakt van de bezettingsgraad, ontstaat vertraging in de capaciteitsopbouw. We zouden dan niet meer in staat zijn om tijdig te voldoen aan onze verplichtingen. Defensie groeit bewust vooruitlopend op volledige bezetting, zodat nieuwe capaciteiten kunnen worden ontwikkeld en ingevoerd. De CDS stuurt daarbij actief op geprioriteerde capaciteiten: personeel wordt gericht ingezet op onderdelen die cruciaal zijn voor de versterking van de operationele slagkracht, zoals voor de inzet van drones en luchtverdediging. Daarmee voorkomen we dat schaarse capaciteit versnipperd raakt.

49. Welk aandeel van de leveringen aan Oekraïne is commercieel aangekocht?

Betreffende de leveringen, waarvan het merendeel F-16's betreft, in 2024 is circa 75% commercieel verworven; circa 25% is geleverd uit eigen voorraad. Hierbij moet tevens worden gemeld dat een aanzienlijk bedrag van de militaire steun in 2024 via internationale partners is geïmplementeerd. De zogenoemde *Implementing Arrangements* die hieraan ten grondslag liggen vallen niet onder leveringen uit eigen voorraad of commerciële aankopen.

50. Zijn de drie hoofdtaken ergens per wet vastgelegd als deze drieslag?

De drie hoofdtaken zijn niet per wet, maar sinds de Defensienota 2000 wel in opeenvolgende defensienota's vastgelegd. De hoofdtaken volgen uit de Grondwet, het Statuut voor het Koninkrijk, de Politiewet en de Wet Veiligheidsregio's.

51. Waarom gaat de vraag naar VPD toenemen, mocht de situatie rond de Houthi's verbeteren?

Er zijn de afgelopen periode geen VPD's ingezet. Dit hangt samen met het de dreiging die van de Houthi's uitgaat; VPD's zijn niet in staat om bescherming te bieden tegen raketten of drones. Reders wordt nog altijd ontraden hun schepen door de Rode Zee te laten varen. Mocht de situatie in de Rode Zee verbeteren en het negatief doorvaartadvies voor het zuidelijke deel van de Rode Zee door de Bab-al-Mandeb en de Golf van Aden komen te vervallen, dan zal er meer gevaren worden door dit gebied en daarmee ook de vraag naar VPDs toenemen. VPD's kunnen wel worden ingezet voor Koninkrijk-gevlagde koopvaardischepen tegen (dreiging van) piraten.

52. Kan er een inschatting gegeven worden van de toename van de vraag naar VPD, en welke kosten dit met zich mee zou brengen?

Nee het is niet mogelijk om op voorhand een inschatting te geven van de toename van de vraag naar VPD's en de bijbehorende kosten. In 2022 bedroegen de kosten ongeveer 4,6 miljoen euro, in 2023 ongeveer 1,8 miljoen euro.

53. Is er een schatting van welk budget er nodig is geweest voor de Host Nation Support taken in 2024?

Een deel van de kosten voor *Host Nation Support* (HNS) wordt direct verrekend met de aanvrager. Tegenover het deel wat wordt betaald uit de Defensiebegroting staat HNS ondersteuning voor eigen eenheden door andere naties wordt verzorgd en waarvoor, conform internationale overeenkomsten, de kosten niet in rekening worden gebracht. Door al deze afhankelijkheden is er geen eenduidig beeld van het netto effect op het Defensiebudget.

54. Waarom is er gekozen uitgaven niet in de vorm van opdrachten te verstrekken, maar in de vorm van bijdragen?

Internationale samenwerkingen bieden partnerlanden de mogelijkheid om bij te dragen aan elkaars leveringen, om zo de steun voor Oekraïne te maximaliseren. Het is niet mogelijk om een partnerland op te dragen een bepaalde levering uit te voeren.

55. Waardoor komen de hogere uitgaven aan munitie?

Zoals gesteld op bladzijde 41 heeft Defensie tijdens haar bijdrage aan de *enhanced Forward Presence Lithuania* (eFP LTU) € 1,2 miljoen meer munitie verbruikt dan voorzien. Dit is het resultaat van de uitvoering van schietoefeningen met anti-tankraketten in 2024. Dergelijke oefeningen dragen bij aan de geoefendheid van de schutters en het vergroten van de operationele gereedheid van de krijgsmacht.

56. Worden er kosten vanuit het FNIK vooraf ingeschat om ze te begroten? Zo ja, welke methodologie wordt daarvoor gebruikt?

De inzet vallende onder FNIK heeft een vast budget, dat in 2015 door de ministeries van Veiligheid & Justitie en Binnenlandse Zaken & Koninkrijkrelaties en het Gemeentefonds budgettair naar Defensie is overgeheveld. Het budget FNIK wordt als een vaste vergoeding beschouwd voor de additionele uitgaven van het Ministerie van Defensie voor militaire bijstand en militaire steunverlening. Op het budget FNIK vindt jaarlijks loon- en prijsbijstelling plaats en wordt iedere vier jaar voor de omvang van het beschikbaar gestelde bedrag door een interdepartementale werkgroep geëvalueerd.

57. Hoeveel kosten heeft de KMar specifiek rond demonstraties van Extinction Rebellion gemaakt in 2024?

In 2024 zijn er meerdere demonstraties geweest van Extinction Rebellion. Als deze op de luchthaven plaatsvinden behoort het optreden van de KMar tot de reguliere taakuitvoering. Hiervoor worden geen additionele kosten gemaakt. De reguliere taakuitvoering is niet financieel terug te brengen tot specifieke incidenten, dit zit verwerkt in de algemene personele en materiele kosten.

58. Kunt u de redenen toelichten waarom de testlancering van de Tomahawk Land Attack Missile (TLAM) door Zr.Ms. De Ruyter in 2024 niet kon doorgaan wegens het uitblijven van benodigde ondersteuning van de Amerikaanse fabrikant, en welke garanties er zijn voor de doorgang in het voorjaar van 2025?

De testlancering vond plaats onder begeleiding van de Amerikaanse marine. Op het moment van de initieel voorziene lancering waren onvoldoende faciliteiten beschikbaar. Op 11 maart 2025 heeft de eerste lancering van een Tomahawk kruisvluchtwapen vanaf het Nederlands luchtverdedigings- en commandofregat Zr.Ms. De Ruyter met succes plaatsgevonden.

59. Op welke manier gaat er “anders” samengewerkt worden met bedrijven?

Defensie kondigde in de Defensie Strategie voor Industrie en Innovatie (2025-2029) nieuw industriebeleid aan. Defensie en EZ werken op veel verschillende manieren samen met het bedrijfsleven en zoeken nauwer dan voorheen de samenwerking op. Een voorbeeld hiervan is de continue dialoog met het bedrijfsleven via het publiek-private platform Defport. Hier werken we samen met de kennisinstellingen, financiële sector en de industrie om te innoveren, opschalingsinitiatieven opzetten en concrete belemmeringen wegnemen. Hierbij passen nieuwe vormen van innovatief aanbesteden en gezamenlijke publiek-private programmering. Om deze samenwerking te accommoderen, is een business development unit opgericht. Om beter gebruik te kunnen maken van kansen uit internationale vraagbundeling, wordt tevens een *government-to-government office* (vraagbundeling) gestart. Dit moet resulteren in sterkere business-cases voor het Nederlandse bedrijfsleven, maar bovenal, betere beschikbaarheid van materieel voor de krijgsmacht.

60. Wat zijn de redenen achter de lagere realisatie van aanstellingsopdrachten?

De lagere realisatie van aanstellingsopdrachten hangt samen met uitval tijdens het selectie- en keuringsproces en beperkte opleidingscapaciteit. Tegelijkertijd laten de instroomcijfers sinds 2023 een duidelijke stijgende lijn zien. In zowel 2023 als 2024 is sprake van een jaarlijkse toename van de instroom binnen een bandbreedte van 10 tot 15%. In essentie gaat het om het realiseren van structurele groei: het aantal beroepsmilitairen is in de periode 2023-2024 met circa 4% toegenomen, en op basis van de meest recente cijfers verwachten we dat deze groei in de komende jaren verder zal versnellen.

61. Waarom is er gekozen voor een eerdere uitbetaling van de pensioenaftrekken?

Het betreft een betaling aan het ABP die in lijn ligt met een reeds bestaande verplichting. In december is ervoor gekomen om deze verplichting zo snel mogelijk te voldoen.

62. Wat wordt eraan gedaan om te voorkomen dat de resterende kosten van €70.301 voor de Groene Draeck besteed moeten worden? Is dit ook het laatste bedrag dat aan dit onderhoud besteed zal worden? Hoe zit het met toekomstig onderhoud als het schip niet meer door de eigenaresse wordt gebruikt? Krijgt Defensie bij een eventuele verkoop in de toekomst ook een deel van de opbrengst terug?

Tussen het Ministerie van Algemene Zaken en het Ministerie van Defensie zijn afspraken gemaakt over het onderhoud aan de Groene Draeck. Binnen die afspraken is budget beschikbaar gesteld voor de periode van 2021 t/m 2025. Dit budget kan conform de afspraken worden ingezet. In aanloop naar de begroting van het ministerie van Defensie voor 2026 en verder worden de huidige afspraken vernieuwd.

De Groene Draeck is in 1957 door de Nederlandse bevolking aan toenmalig kroonprinses Beatrix geschenken. De Staat gaf bij deze gelegenheid mede het onderhoud van de Groene Draeck als

geschenk. De kosten voor het onderhoud aan de Groene Draeck worden begroot en verantwoord bij het Ministerie van Defensie zolang de prinses gebruik maakt van de Groene Draeck. Zowel het schip als het onderhoud zijn geschonken aan de prinses eventuele opbrengsten bij verkoop komen daardoor ook ten goede aan de prinses.

63. Zijn de kosten van uitbesteding van taken hoger dan de gemaakte kosten als een taak door eigen personeel uitgevoerd kon worden? Zo ja, hoe groot is dit verschil?

Door personeelstekorten kan CZSK niet alle benodigde (onderhouds)werkzaamheden voor de Groene Draeck door eigen personeel laten uitvoeren. Als gevolg hiervan ziet CZSK zich genooddaakt om vaker werkzaamheden extern en dus commercieel uit te besteden. De kosten van de uitbesteding van bijvoorbeeld een dokking zijn veel hoger dan de eigen personeelskosten omdat naast de personeelskosten van de marktpartij(en) ook de kosten van capaciteiten als dokfaciliteiten, ligplaatsen en beveiliging in rekening worden gebracht.

64. Op welke manieren hebben eerdere investeringen hun vruchten afgeworpen? Hoeveel jaar zit er gemiddeld tussen een investering, en het eerste zichtbare resultaat daarvan?

De zichtbare resultaten van eerdere investeringen worden met uw kamer gedeeld in het DPO (Defensie Projecten Overzicht), het jaarverslag en de Stand van Defensie. De doorlooptijden zijn sterk afhankelijk van het type investering. Investerings van producten die COTS of MOTS verworven worden, kunnen binnen een begrotingsjaar geleverd worden. Investerings waar vaak complexe ontwikkelprogramma's aan vooraf gaan kunnen doorlooptijden van meerdere jaren hebben.

65. Waardoor hebben de dit jaar toegekende middelen niet "tot significante instroom van nieuw materieel geleid"?

Verwerving van materieel kost tijd. Met de voor dit jaar beschikbare middelen zijn bestellingen gedaan, maar dit materieel wordt pas later geleverd. In 2024 is verschillende nieuw materieel geleverd aan Defensie. Enkele voorbeelden hiervan zijn Manticore lichte operationele vrachtauto's, nieuwe spoorwagens, gemoderniseerde Fennek voertuigen en gemoderniseerde Leopard-2 bergingstanks.

66. Welke consequenties heeft de ondersteuning voor Oekraïne voor de eigen gereedstelling en inzet? Welke maatregelen zijn genomen om dit te mitigeren?

Voor wat betreft de impact op de eigen gereedheid is uw Kamer als volgt geïnformeerd: de effecten van de geleverde steun op de gereedheid van de Nederlandse strijdkrachten worden, gezien de omstandigheden, door Defensie als significant, maar acceptabel beoordeeld. De voortdurende ondersteuning van Oekraïne en met name leveringen uit (operationele) voorraden hebben in toenemende mate en voor de langere termijn consequenties voor de eigen gereedstelling en inzet, en de noodzaak te voldoen aan de NAVO capaciteitsdoelen. Daarnaast heeft de voortdurende militaire steun aan Oekraïne een vertragend effect op verwervingsprojecten. Defensie neemt maatregelen om deze gevolgen zoveel mogelijk te mitigeren. Zo zijn er maatregelen om de aankoop van vervangend materieel te versnellen en wordt project- en inkoopcapaciteit versterkt. De markt voor defensiematerieel blijft echter onder druk staan en de prijzen voor verschillende soorten materieel stijgen daardoor snel. Defensie moet een intensievere inspanning leveren om de organisatie op sterkte te brengen en de noodzakelijke groei in personeel op te leiden en trainen. De inzet van defensiepersoneel gericht op instructie, opleiden en trainen dient hierbij gewogen te worden tegenover de strategische belangen. Daarnaast zorgt de inzet ten behoeve van militaire steun aan Oekraïne voor een impuls om zowel geleerde lessen uit Oekraïne sneller te implementeren als ook de nationale en Europese defensie-industrie verder op te schalen.

67. Wat heeft ertoe geleid dat de uitgaven aan het duurzaamheidsbudget met 20,1 miljoen euro hoger is uitgevallen?

Bij het opstellen van de begroting is het budget van nieuwe arbeidsvoorwaarden, waaronder het duurzaamheidsbudget, met de ontwerpbegroting nog niet toegevoegd aan de Defensiebegroting. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar vraag 42.

68. Betekent de tragere facturering vanuit het buitenland logischerwijs ook dat deze kosten in 2025 gemaakt moeten worden?

De vertraagde facturen zijn bestemd voor de betaling van oefenterreinen. Deze oefenterreinen zullen ook in de komende jaren worden gehuurd. De vertraagde facturen zullen inderdaad in 2025 betaald worden, maar dit effect zal ook in de komende jaren ontstaan waarbij de uitgaven van het voorgaande jaar zullen belanden in het opvolgende jaar.

69. Wat is de verwachting van de prijsontwikkeling van de contracten onder het construct van de FMS? Wat waren de kosten geweest als deze taken uitgevoerd zouden worden door eigen personeel?

In algemene zin stijgen alle prijzen van aan Defensie gerelateerde goederen en diensten. De Luchtmacht is voor een deel van haar trainingen afhankelijk van de Verenigde Staten en met name de prijzen van de Defensie-industrie in de VS zijn aan substantiële inflatie onderhevig. Dergelijke trainingen zijn niet uit te voeren in Nederland of met uitsluitend eigen personeel. Door meerjarige verplichtingen in de VS aan te gaan voor deze opleidingen creëert de Luchtmacht zekerheid voor het kunnen opleiden van haar toekomstig personeel. De Verenigde Staten houden echter bij meerjarige FMS cases rekening met de verwachte meerjarige Loon- en Prijsbijstellingen, waar in de begroting per jaar Prijsbijstelling wordt uitgekeerd.

De verwachting is dat de prijsontwikkeling voor contracten die worden aangegaan onder FMS, net zoals bij contracten die Defensie na een verwervingsprocedure afsluit, opwaarts zal zijn. Onzekerheden hierbij zijn de sterk fluctuerende dollarkoers en de gevolgen van Amerikaanse heffingen in de sterk vervlochten defensie-industrie. De kosten die we feitelijk uitsparen door gebruik te maken van FMS zijn die van de capaciteit die wordt ingezet bij het volgen van een reguliere verwervingsprocedure.

70. Op welke manier is de procedure bij VCK Travel veranderd?

Per 2024 zijn de kosten per boeking gestegen als gevolg van een nieuwe raamovereenkomst. Deze hogere kosten betreffen onder meer de boeking zelf, een Green Seat-bijdrage en CO₂-compensatie. Eerder realiseerde Defensie de uitgaven van VCK Travel binnen de gereedstelling wanneer dit groepsreizen betrof. Door deze proceswijziging worden de uitgaven doorbelast binnen de overige personele uitgaven. Hierin was nog niet voorzien tijdens de ontwerpbegroting.

71. Zijn er concrete resultaten van het toezicht bij de Duitse en Belgische grens? Heeft de inzet bij de grenzen effect gehad op capaciteit op andere gebieden?

De resultaten van de grenscontroles van de eerste drie maanden zijn in een aparte nota in maart 2025 met de Eerste en Tweede Kamer gedeeld. De resultaten van de eerste zes maanden worden nu voorbereid voor de tweede rapportage medio juni, conform de toezegging door de minister van AenM. De inzet van de grenscontroles door de KMar wordt ingezet op basis van informatie en beschikbare capaciteit. Er heeft dus geen verdringing opgetreden op andere taken omdat in overleg met A&M andere taken op een lagere intensiteit zijn uitgevoerd.

72. Kan er met de huidige personele bezetting geen verdere HRB ingezet worden, gelet op het feit dat in 2024 haar maximale capaciteit is ingezet voor het beveiligen van hoog risico objecten?

De huidige HRB-capaciteit wordt doorlopend vrijwel volledig benut, dit geldt zowel voor de objecten- als subjecten- (persoonsgerichte maatregelen) zijde van het HRB-werkveld.

73. Wat precies heeft ertoe geleid dat de statische teams zijn vervangen door flexibel in te zetten persoonsbeveiligingscapaciteit?

Op verzoek van de NCTV is in september 2023 horizontale flexibiliteit in de praktijk mogelijk gemaakt. Dit betekent dat, met inachtneming van een aantal (rand)voorwaarden zoals voldoende beschikbare capaciteit, beveiligingsteams van zowel politie als KMar flexibel ingezet kunnen worden op beveiligingsopdrachten, gecoördineerd vanuit het LCC (Landelijk Coördinatiecentrum Bewaken & Beveiligen). Dit is in lijn met de wens van de minister van J&V om de uitvoeringsorganisaties in de overgang naar het nieuwe stelsel vanuit synergie en gelijkwaardigheid te laten optreden.

74. Was het ook mogelijk geweest om materiële uitgaven al wel te doen voordat er personele uitbreiding heeft plaatsgevonden, zodat daar al op voorbereid is?

Defensie anticipeert in haar materieelbehoeften op de voorziene personele groei. Het kan voorkomen dat oplopende levertijden en vertraagde leveringen als gevolg van een krappe defensiemarkt leiden tot verschuivingen in de tijd van de materiele uitgaven, zoals bijvoorbeeld voor portofoons.

Tegelijkertijd wordt persoonlijke uitrusting aan de individuele medewerker verstrekt. Deze specifieke uitgaven zijn gekoppeld aan de organisatiegroei van Defensie. Op basis van de personele instroom is het mogelijk om de kwantitatieve behoefte in de benodigde maten te bepalen. Bovendien betreffen deze specifieke materieelbehoeften vaak een meerbehoefte binnen de bestaande contracten, waardoor de doorlooptijd beperkt is.

75. Wat is de verwachte ontwikkeling op de arbeidsmarkt omtrent IT-functies?

Het aantal ICT-vacatures daalt sinds eind 2022 gestaag in Nederland volgens cijfers van het UWV. Echter, de arbeidsmarkt voor IT'ers is nog steeds als zeer krap te typeren. Door de diversiteit aan onderliggende vakgebieden, verschillen in opleidingsniveau en het feit dat ICT is verweven met andere beroepsgroepen, zijn concrete voorspellingen lastig. Enerzijds zullen er, afhankelijk van de economische omstandigheden, steeds meer digitaliseringsvraagstukken komen. Anderzijds groeit de productiviteit onder ICT'ers meer dan in andere beroepen, waardoor de vraag naar verwachting afneemt.

76. Hoeveel hoger is de uitgave door externe inhuur in vergelijking met de kosten gemaakt als het door eigen personeel gedaan kon worden?

Zie het antwoord op vraag 63.

77. Welke pogingen zijn ondernomen om meer IT-personeel aan te trekken? Wat was hiervan de effectiviteit?

Defensie werft IT-personeel via campagnes, samenwerking met opleidingen en door het aanbieden van hybride dienstverbanden (dual werkgeverschap). Dit heeft geleid tot een lichte stijging in instroom, maar tekorten blijven bestaan.

78. Wat is het totaal aantal kandidaten dat deelnam aan het selectieproces? Wat zijn de meest voorkomende redenen voor het niet doorkomen van het selectieproces?

In 2024 namen 14.724 kandidaten deel aan het selectieproces, zijnde het Psychologisch Onderzoek. Dit is het aantal kandidaten dat is gestart met de thuiscapaciteitentest. Na het halen van deze test vult de sollicitant de persoonlijkheidsvragenlijsten in en wordt hij uitgenodigd voor het interview. Dit is een levensloop interview waarin verschillende beoordelingspunten (gebaseerd op de militaire basiseisen) worden gemeten. Hierbij wordt een advies gevormd door de selectie-

psycholoog op basis van informatie vanuit zowel het interview, als de persoonlijkheidsvragenlijsten en de cognitieve capaciteitentest. 10.364 sollicitanten ontvingen vervolgens voor een instroomfunctie een advies. Dit betreft 72,5% beroeps, 14% reservisten en 13,5% dienjaar.

Het beoordelingspunt waar de meeste sollicitanten een negatief advies op kregen, was psychische belastbaarheid. Psychische belastbaarheid zegt iets over de omgang met (emotionele) tegenslagen of teleurstellingen en mate van draagkracht om onder moeilijke omstandigheden effectief te blijven functioneren in de krijgsmacht. Een ander oorzaak voor het niet doorkomen van het selectieproces zijn medische redenen. Dit betreft problemen met zien, problemen met luchtwegen, voedselallergie, een medische aandoening en afhankelijkheid van medicatie.

79. Kunt u de aard en omvang specificeren van de onrechtmatige verplichtingen van circa €58,5 miljoen, €36,9 miljoen, en €13,5 miljoen die Defensie in 2024 is aangegaan voor inkopen onder categoriemanagement van respectievelijk IenW, EZK, en Financiën?

Deze onrechtmatige verplichtingen komen voort uit Rijksbrede Raamovereenkomsten waar Defensie aan deelneemt. Omdat de Raamovereenkomsten zelf onrechtmatig tot stand zijn gekomen of bij controle als onrechtmatig zijn beoordeeld, zijn alle nadere overeenkomsten en afroepen onder deze Raamovereenkomsten ook onrechtmatig.

In alle drie de gevallen betreft het een overbruggingsovereenkomst en wordt er gewerkt aan een nieuwe rechtmatige Raamovereenkomst. Deze overbruggingsovereenkomsten hadden vanwege de financiële omvang ook aanbesteed moeten worden. Stoppen met leveren of minder leveren totdat de aanbesteding zou zijn afgerond, is onder andere voor Defensie geen optie. Daarom is er gekozen voor onrechtmatige overbruggingsovereenkomsten.

Bij de Raamovereenkomsten voor ICT-inhuur (ministerie van Economische Zaken) en IV-opleidingen (ministerie van Financiën) is de doelwaarde van de Raamovereenkomsten eerder bereikt dan voorzien. Dit als gevolg van een grotere afname, waaronder ook die van Defensie. Bij de nieuwe aanbestedingen wordt rekening gehouden met het grotere verbruik en eventuele verdere uitbreiding.

De Raamovereenkomst Interim Management (ministerie van Infrastructuur en Waterstaat) wordt sinds een aantal jaren overbrugd totdat de nieuwe Raamovereenkomsten rechtmatig zijn aanbesteed.

80. Kunt u de financiële impact en de gevolgen voor de operationele gereedheid van het uitstellen van kleinere systeemverbeteringen in het materieelregistratiesysteem (SAP) tot na de systeemoverzetting in 2026 nader toelichten?

Het betreft verdringing van optimalisatie van de bedrijfsvoering van Defensie. Zonder deze verbeteringen blijft de bedrijfsvoering gewoon doorgaan, maar kost dit meer moeite, mensen en middelen. De impact op de operationele gereedheid blijft daarmee beperkt tot de indirecte verdringingseffecten door de minder efficiënte bedrijfsvoering.

81. Kunt u toelichten waarom het Nationaal Groeifonds-project Polaris, met een NGF-bijdrage van €101,7 miljoen, in 2024 geen realisatie van uitgaven laat zien en per wanneer de eerste concrete uitgaven en resultaten worden verwacht?

Het NGF project Polaris is in 2024 goedgekeurd door het NGF. Door vertraging in de contractvormingsfase is het contract niet per 1 september 2024 in gegaan, maar 1 januari 2025. Volgens het contract is de verwachte realisatie in 2025 8.85 mln. Inmiddels is 3.55 mln. uitbetaald. De resultaten worden per kwartaal beoordeeld en in rekening gebracht bij het ministerie van Defensie.

Antwoorden op Feitelijke vragen Rapport Resultaten verantwoordingsonderzoek 2024 bij het Ministerie van Defensie en het Defensiematerieelbegrotingsfonds

1. Waarom is de beveiliging van Defensielocaties wederom ondermaats gebleken en is er een concreet plan om dit op te lossen?

Defensie erkent dat de urgentie van het oplossen van deze onvolkomenheid hoog is. De Algemene Rekenkamer (AR) stelt terecht dat sinds 2022 te weinig vooruitgang is geboekt en belangrijke beveiligingsrisico's in de praktijk nog steeds onvoldoende afgedekt zijn door passende beheersmaatregelen. De tekortkomingen in de beveiliging van militaire objecten vormen een risico voor de operationele gereedheid en slagkracht van de krijgsmacht, die vooral van belang is voor het uitvoeren van de eerste hoofdtaak. Defensie onderschrijft daarom dat de beveiliging van militaire objecten topprioriteit moet zijn, juist vanwege deze ontwikkelingen. Daarom zijn er in de afgelopen twee jaar verschillende stappen gezet.

Defensie heeft in 2023 een Plan van Aanpak opgesteld en er is intensief gewerkt aan de uitvoering daarvan. Hoewel daarmee de eerste concrete stappen zijn gezet om de beveiliging te versterken – zoals de versterking van Defensie Bewakings- en beveiligingsorganisatie (DBBO) met 250 mensen – leidt dat nog onvoldoende tot structureel resultaat. In opvolging van de aanbevelingen van de AR is daarom in november 2024 een oorzaakanalyse afgerond, waarmee Defensie inzicht heeft gekregen in de grondoorzaken. Daaropvolgend is in april 2025 een integraal verbeterplan vastgesteld, en zijn vanwege de urgentie parallel verschillende additionele beveiligingsmaatregelen in uitvoering genomen.

Om de AR geconstateerde problemen die zijn beschreven in hun rapport structureel op te lossen, wordt met het integrale verbeterplan een programmatische aanpak gehanteerd om te voldoen aan het Defensie Beveiligingsbeleid (DBB). Er is aandacht voor Organisatorische (O), Bouwkundige (B) en Elektronische (E) tekortkomingen en Security Behaviour. Security Behaviour wordt versneld opgepakt. Binnen de O-tekortkomingen valt bijvoorbeeld het oplossen van de DBBO-capaciteit, binnen de B-tekortkomingen het op norm brengen van de oudere gebouwen en binnen de E-tekortkomingen is aandacht voor de beveiligingssystemen. Binnen het programma wordt de PDCA-cyclus gehanteerd waardoor incrementeel verbetermaatregelen worden gemonitord, geëvalueerd en verbeterd. Deze PDCA-cyclus helpt om continu de effecten te toetsen en te controleren of de doelstelling wordt behaald. Binnen de Check-fase valt ook het jaarlijks uitvoeren van een significant aantal penetratietesten. Voor de uit te voeren verbetermaatregelen is reeds budget toegewezen of wordt op basis van de verschillende projectplannen in de reguliere processen financiering gerealiseerd. Voor onvoorziene programma-uitgaven is een reserve beschikbaar.

Ook zijn additionele beveiligingsmaatregelen genomen voor de strengst te beveiligen objecten. Tevens worden dit jaar praktijktesten geïntensiveerd om de effectiviteit van de beveiliging van militaire objecten met het grootste beveiligingsrisico in de praktijk te toetsen en incrementeel verbeteringen door te voeren. Hierbij wordt nadrukkelijk aandacht besteed aan het gedrag van defensiemedewerkers. Daarnaast is er structureel meer geld beschikbaar gesteld voor de inrichting van de beveiligingsketen bij de defensieonderdelen.

Naast deze stappen werkt Defensie aan het aanpassen van het Alert State beleid. Onlangs is ook, gebaseerd op de dreigingsappreciatie (DA) van de MIVD, de Alert State verhoogd naar A+ vanwege de verhoogde dreiging. Met deze aanpassing wordt ook gewerkt aan Security Behaviour van medewerkers en wordt een campagne om Security Behaviour te verbeteren versneld uitgerold.

Defensie zet nu versneld belangrijke stappen om de beveiliging van militaire objecten te verbeteren. Het structureel en toekomstbestendig verbeteren van de beveiliging van militaire objecten vergt een lange adem maar is een randvoorwaarde voor de operationele gereedheid

en slagkracht van de krijgsmacht.

- 2. Kunt u aangeven welke concrete resultaten reeds zijn behaald en welke vervolgstappen gepland staan voor 2025, met name voor de beveiliging van militaire objecten, gezien het feit dat u in 2024 prioriteit heeft gegeven aan het oplossen van bedrijfsvoeringsproblemen die de operationele gereedheid raken?**

Zie het antwoord op vraag 1

- 3. Kunt u een indicatie geven wanneer de aangekondigde oorzakenanalyse voor het munitiebeheer gereed zal zijn en welke concrete acties vervolgens prioriteit krijgen om het munitiebeheer structureel op orde te brengen, gegeven dat dit in 2024 volgens de Algemene Rekenkamer te weinig is verbeterd, ondanks stappen zoals de aanstelling van een projectleider?**

In februari 2025 is door Defensie een uitgebreide analyse gestart om inzicht te krijgen in de onderliggende oorzaken van de onvolkomenheden in het munitiebeheer. Deze analyse, die mede gebaseerd is op de rapportage en aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer, biedt een grondige inventarisatie van de factoren die hebben bijgedragen aan deze onvolkomenheden en is naar verwachting eind juli 2025 afgerond.

Na afronding van de analyse wordt een projectplan opgesteld, waarin concrete acties, prioriteiten en mijlpalen worden vastgelegd. Dit plan zal, conform de huidige planning eind oktober 2025 worden vastgesteld. Met dit plan kan een doelgerichte aanpak worden gerealiseerd om de geconstateerde onvolkomenheden systematisch op te lossen en een robuust en efficiënt beheersysteem te implementeren. In het projectplan zal staan welke tijdplanning wordt gevolgd om de tekortkomingen in het munitiebeheer op te lossen.

Daarnaast zal Defensie de reeds genomen verbeteracties uit het verbeterplan munitiebeheer 2022 blijven monitoren en evalueren. Om dit traject zorgvuldig te doorlopen is deze tijd nodig. Er wordt gestreefd naar zo snel als mogelijk een zorgvuldig en haalbaar plan van aanpak op te leveren. De resultaten van deze monitoring worden samengevoegd met de uitkomsten van de oorzaakanalyse in een integraal projectplan.

- 4. Welke lessen trekt u, in het licht van de constatering van de Algemene Rekenkamer dat er €3,3 miljard minder is uitgegeven via het DMF dan begroot (€10,9 miljard versus €7,6 miljard), onder andere door krapte op de defensiemarkt en langere levertijden, voor de begrotingsramingen en de effectiviteit van instrumenten zoals overprogrammering bij de planning van toekomstige uitgaven via het DMF?**

De reeksen waarmee de additionele middelen uit Defensienota 2022 aan de defensiebegroting zijn toegevoegd gaven blijk van een ambitieus groeipad. De defensie-uitgaven in 2024 zijn door meerdere kasschuiven aangepast, waarmee budgetten in een beter realiseerbaar ritme zijn gezet. Bij reeksen waarmee na Defensienota 2022 additionele middelen aan de defensiebegroting zijn of worden toegevoegd wordt een meer realistisch groeipad gehanteerd.

5. Kunt u toelichten welke generieke maatregelen worden overwogen of geïmplementeerd om de projectbeheersing binnen het Defensie Materieel Proces (DMP) te verbeteren en toekomstige vertragingen te minimaliseren, in het licht van de constatering van de Algemene Rekenkamer dat 68% van de 103 defensiematerieelprojecten uitloopt ten opzichte van de initiële planning?

In het Defensie Projectenoverzicht wordt toegelicht wanneer een uitloop in de planning zich voordoet (Kamerstuk 27 830, nr. 465). Er kunnen meerdere redenen zijn dat defensiematerieelprojecten uitlopen. Dit kan bijvoorbeeld worden veroorzaakt door een verhoogde vraag naar defensiematerieel en een overspannen markt waarin productie- en leverzekerheid onder druk staan of onvoldoende en gekwalificeerd personeel beschikbaar is binnen de defensie-industrie. Mede hierdoor worden levertijden en tijdplanningen bijgesteld en laten offertes vanuit de defensie-industrie langer op zich laten wachten. In sommige gevallen wordt de scope van het project uitgebreid door additionele behoeftes vanuit Defensie of door internationale vraagbundeling met andere landen. In andere gevallen prioriteert Defensie de interne project- of verwervingscapaciteit naar andere projecten in het kader van de voorbereiding op Hoofdtak 1. Tot slot worden verschuivingen ook veroorzaakt door de complexiteit van sommige materieelprojecten. Hierdoor kan de verwerving van deze materieelprojecten meer tijd kosten dan vooraf werd ingeschat.

Het stroomlijnen van deze voorzien-in keten is een doorlopend verbeterproces. Hiervoor lopen reeds maatregelen en initiatieven. Zo kan verwerving 'van de plank' en gezamenlijke inkoop in NAVO-verband bijvoorbeeld bijdragen aan versnelling. In lijn met de motie-Paternotte/Van Campen laat Defensie standaardisatie zwaarder mee wegen bij de aanschaf van militair materieel (Kamerstuk 21 501-20, nr. 2046). Bij het voorzien-in proces hanteert Defensie een meer integrale benadering met betrokkenheid van alle relevante spelers en een verbeterde projectregie. De *concurrent design* methodiek helpt daarbij, in het bijzonder bij projectfasen waarin nog veel projectkeuzes voorliggen en waarbij complexe integratievraagstukken een rol spelen (Kamerstuk 27 830, nr. 379). Ook draagt het verhogen van de grensbedragen van het Defensie Materieel Proces (DMP) bij aan het vergroten van de wendbaarheid. De ondergrens van projecten waarover uw Kamer apart wordt geïnformeerd, is verhoogd van € 25 miljoen naar € 50 miljoen en de mandateringsgrens van € 100 miljoen naar € 250 miljoen. Met deze maatregelen kan Defensie meer projecten intern afhandelen en dit verkort de doorlooptijd (Kamerstuk 27 830, nr. 431). Ook kijkt Defensie naar versnellingsmogelijkheden bij alle stappen van het inkoopproces en naar het bevorderen van een interne organisatiecultuur die oog heeft voor snelheid (Kamerstuk 36 600-X, nr. 6).

6. Welke berekeningsmethode is leidend in het vaststellen of er voldaan wordt aan de voorwaarden van de Wet Financiële Defensieverplichtingen?

Voor het vaststellen of er voldaan wordt aan de voorwaarden van de Wet Financiële Defensieverplichtingen zal gebruik gemaakt worden van de Nederlandse berekeningswijze. Vooruitlopend op behandeling van deze wet door de Eerste Kamer past het demissionaire kabinet de systematiek reeds vanaf 1e suppletoire begroting 2025 toe. In bijlage 4 bij de 1e suppletoire begroting Hoofdstuk X van Defensie is een overzicht opgenomen waarin, volgens de Nederlandse berekeningswijze, de defensie-uitgaven in 2025 tot en met 2030 als percentage van het bbp inzichtelijk zijn gemaakt.

7. Wat is precies het verschil tussen de NAVO-berekeningsmethode en de Nederlandse berekeningsmethode om de uiteindelijke NAVO-norm vast te stellen?

Zowel de Nederlandse als de NAVO berekeningswijze hanteren het beginsel defensie-uitgaven gedeeld door het bbp en zijn gebaseerd op dezelfde NAVO-richtlijn. De berekeningswijzen wijken echter op twee punten af. Omwille van de onderlinge vergelijkbaarheid tussen bondgenoten presenteert de NAVO de defensie-uitgaven in dollar en in een specifiek prijspeil. Hierdoor wordt gecorrigeerd voor prijseffecten in het bbp en zijn alleen de volume effecten consistent inzichtelijk voor alle bondgenoten. Daarnaast gebruikt de NAVO de raming van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) voor het bbp van de bondgenoten. Voor de onderlinge vergelijkbaarheid drukt de NAVO ook deze raming uit in dollar en een specifiek prijspeil. Omdat NAVO teller en noemer met een verschillende deflator terugrekent naar het prijspeil, leidt dit tot verschillen in de uitkomsten van de Nederlandse en de NAVO berekeningswijze.

8. Welke berekeningsmethode geniet de voorkeur van Defensie en waarom?

Beide berekenwijzen brengen in kaart welk percentage van het bbp naar defensie-uitgaven gaat, maar de NAVO berekeningswijze is gericht op vergelijking met bondgenoten terwijl de Nederlandse berekeningswijze aan moet sluiten op de gehanteerde uitgangspunten van de Rijksbegroting. Hierdoor kan niet gesteld worden dat de ene berekeningswijze een voorkeur heeft ten opzichte van de ander.

Voor aan de defensiebegroting gerelateerde nationale doeleinden, zoals begrotingsstukken waaronder Ontwerpbegroting en Jaarverslag, zal de Nederlandse berekeningswijze worden gehanteerd. Voor het vaststellen of er voldaan wordt aan de voorwaarden van de Wet Financiële Defensieverplichtingen schrijft deze wet de Nederlandse berekeningswijze voor.

Omdat de NAVO de resultaten volgens haar berekeningswijze openbaar maakt in het jaarverslag van de Secretaris Generaal van de NAVO en met bondgenoten deelt in haar *burden sharing report*, zal Defensie uw Kamer duiding blijven geven over de NAVO-norm volgens NAVO berekeningswijze en de eventuele verschillen die tussen de Nederlandse en de NAVO berekeningswijze bestaan.

9. Wat zijn de voor- en nadelen van beide berekeningsmethoden?

Zie antwoord op vraag 8.

10. Kunt u toelichten welke stappen nog gezet moeten worden om de key control interne controle, die volgens de Algemene Rekenkamer nog moet worden geïmplementeerd, te voltooien en wanneer u verwacht deze onvolkomenheid volledig opgelost te hebben, gezien de constatering van de Algemene Rekenkamer over de vooruitgang bij diverse meerjarig bestaande onvolkomenheden, zoals het inkoopbeheer?

De Algemene Rekenkamer heeft de opzet en het bestaan van de key controls inkoopbeheer vastgesteld, maar volgens de Algemene Rekenkamer mist nog een inrichting en systematische uitvoering van de monitoring op de werking van de key controls.

Defensie is van mening dat deze constatering verder gaat dan de scope van de originele onvolkomenheid. Daarom is in de bestuurlijke reactie aangegeven dat het handhaven van de onvolkomenheid niet herkend wordt. We gaan deze zomer met de Algemene Rekenkamer in gesprek om concrete acties te definiëren die de oplossing van de onvolkomenheid in de weg staan en daar

een tijdlijn aan te koppelen.

- 11. Kunt u aangeven welke maatregelen tot 2026 worden genomen om de risico's die gepaard gaan met de huidige functiescheidingsconflicten in kaart te brengen en te beperken, gezien de verwachting dat de problemen met het autorisatiebeheer dan worden opgelost met een nieuw IT-systeem?**

Op toekenning en gebruik van autorisaties vindt logging en monitoring continue plaats. Elk kwartaal verstrekt de beheerorganisatie aan defensieonderdelen rapportages met nader inzicht in de bestaande functiescheidingsconflicten in het materieellogistieke domein. Door het uitvoeren van risicomanagement worden waar mogelijk conflicten opgelost door het wijzigen van toegekende autorisaties of risico's verminderd door het treffen van risicobeperkende maatregelen of bewust geaccepteerd. Het inperken van de beheerrechten is in realisatie en zal in 2025 worden afgerond, dit geldt ook voor het aanscherpen van de monitoring op deze rechten.

- 12. Hoe bent u voornemens de monitoring op de naleving van gemaakte afspraken, zoals audit-rights, verder te versterken, gezien de constatering van de Algemene Rekenkamer dat hierin nog beperkingen zijn, en de waardering voor de aandacht voor waarborgen in internationale samenwerkingsovereenkomsten?**

Defensie heeft al concrete stappen gemaakt om de monitoring van gemaakte afspraken in internationale samenwerkingsovereenkomsten te verbeteren. Zo is er dedicated capaciteit vrij gemaakt om de monitoring te doen en worden internationale partners actief benaderd voor documentatie.

- 13. Kunt u bevestigen dat de correcties van onjuist toegepaste financiële instrumenten, die om administratieve redenen niet meer konden worden gecorrigeerd in 2024, zullen worden doorgevoerd in de begroting en het jaarverslag van 2025, zoals de Algemene Rekenkamer verwacht?**

Ja, met ingang van 2025 wordt een deel van de uitgaven voor Oekraïne onder het financiële instrument bijdrage aan (internationale) organisatie ondergebracht. De uitgaven voor kennis en innovatie worden niet langer verantwoord onder het financiële instrument bekostiging maar onder het financiële instrument opdrachten.

- 14. Kunt u een update geven over de voortgang van het onderzoek, samen met de minister van Financiën, naar de juiste verwerkingswijze van de affinanciering van militaire pensioenen (€ 8,5 miljard), mede gezien de naderende deadline van 1 juli 2025 voor het implementatieplan van de Wet toekomst pensioenen?**

Het onderzoek naar de juiste verwerkingswijze is in de afrondende fase. Dit wordt gedaan in goed overleg met de Auditdienst Rijk. Overigens is de deadline van 1 juli 2025 voor het implementatieplan van de Wet toekomst pensioenen met de Wijziging van het van het Besluit uitvoering pensioenwet en wet verplichte beroepspensioenregeling en het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen met betrekking tot aanpassen deadline implementatieplan en versoepelen indexatieregels aangepast⁹. Met dit Besluit is geregeld dat de deadline voor de indiening van de implementatieplannen (inclusief communicatieplan) dynamisch wordt gemaakt. Dit Besluit wordt op zeer korte termijn gepubliceerd en treedt daarmee in werking. Vanaf de inwerkingtreding moeten pensioenfondsen deze plannen uiterlijk 12 maanden voor de

⁹ <https://wetgevingskalender.overheid.nl/regeling/WGK027501/documenten/Raad%20van%20State/Adviesaanvraag%20aanhangig%20bij%20Raad%20van%20State/1>

invaardatum inleveren bij de toezichthouder. De beoogde invaardatum voor de ABP-pensioenregeling is 1 januari 2027.

- 15. Kunt u nader toelichten welke factoren en verbeteringen in het inkoopproces in het bijzonder hebben bijgedragen aan het resultaat dat, voor het eerst sinds de oprichting in 2021, bij het Defensiematerieelbegrotingsfonds (DMF) de tolerantiegrenzen niet zijn overschreden, zoals de Algemene Rekenkamer positief heeft vastgesteld?**

Met name de verplichte juridische toets bij het gebruik van uitzonderingen op Aanbestedingsreggeving en het hebben van een heldere escalatieprocedure voor de gevallen waar uitzonderingen niet volstaan, hebben hier aan bijgedragen.

Praktijkgerichte kaders en handreikingen ondersteunen de inkoopfunctie bij het maken van een gedegen en snelle keuze voor een aanbestedingsprocedure.

- 16. Kunt u de hoofdlijnen van het verbeterplan en de kortetermijnmaatregelen toelichten die hebben geleid tot het opheffen van het bezwaar betreffende de beveiliging van militaire objecten door de Algemene Rekenkamer op 7 mei 2025, na ontvangst van uw verbeterplan?**

Zie het antwoord op vraag 1.

Antwoorden op Feitelijke vragen Slotwet Defensiematerieelbegrotingsfonds 2024

- 1. Kunt u toelichten of het klopt dat de steun aan Oekraïne vanuit onze eigen inzetvoorraden het op peil brengen van deze voorraden vertraagt, zoals in diverse publicaties wordt genoemd, en kunnen wij hierover meer concrete informatie krijgen?**

Levering uit eigen voorraad kan een vertragend effect hebben op het aanvullen van de eigen voorraad, maar dat is niet per definitie zo. Voor oudere types materieel en munitie geldt bijvoorbeeld dat door levering aan Oekraïne ruimte wordt gecreëerd om zelf nieuw materieel aan te schaffen. In algemene kan de geleverde steun, vooral die uit (operationele) voorraad, resulteren in langdurige en significante effecten op de gereedheid van onze krijgsmacht. Het kabinet houdt ook bij toekomstige verzoeken aandacht voor de effecten op de gereedheid gezien de veranderende veiligheidssituatie waarin de Nederlandse krijgsmacht haar operationele gereedheid moet verhogen.

- 2. Kunnen wij meer informatie krijgen over de status van het opschalen van de Nederlandse luchtverdediging?**

In het Defensie Projectenoverzicht (Kamerstuk 27 830, nr. 465) is toegelicht welk materiaal wordt gekocht met onder andere de financiële middelen die met de Voorjaarsnota 2024 beschikbaar zijn gesteld. Zo verwerft Defensie tot en met 2029 Patriot lanceersystemen ter vervanging van de aan Oekraïne gedoneerde systemen en worden extra lanceersystemen gekocht. Hierbij is het budget verhoogd voor de upgrade van alle lanceersystemen. Daarnaast schaft Defensie tot en met 2030 nog *Fire Units* met *Medium Range* capaciteit aan op de versterking van de geïntegreerde lucht- en raketverdediging (*Integrated Air & Missile Defence*, (IAMD)). De extra *Medium Range Fire Units* kunnen zelfstandig of in samenhang met Patriot capaciteit worden ingezet ter bescherming van (nationale) kritieke infra, objecten of eenheden. Daarnaast wordt het ook mogelijk om de huidige Patriot capaciteit op verschillende plaatsen in te zetten. Daarbij schaft Defensie tot en met 2029 nog vier Nederlandse multi-missie radars aan naar aanleiding van de aanvullende investeringen gericht op de versterking van de lucht- en raketverdediging. Ook wordt 'Combat Counter-UAS' capaciteit verworven met voorziene instroom tot en met 2030. Deze hoogmobiele kinetische counter-UAS capaciteit kan optreden met manoeuvre-eenheden en kan ook statische objecten beschermen tegen drones. Binnen het project 'Initiële Counter-Unmanned Aircraft Systems (C-UAS)' wordt met steun van de Nederlandse industrie een *High Energy Laser* capaciteit tegen drones gerealiseerd, met doorontwikkel potentieel naar andere luchtverdedigingstoepassingen. Ook verwerft Defensie een luchtwaarschuwingsradar voor het Caribisch gebied aan om eventuele schendingen van dit luchtruim te detecteren (Kamerstuk 27830, nr. 463).

Ook versterkt Defensie de operationele gereedstelling en interoperabiliteit op dit gebied door deelname aan grote internationale oefeningen, zoals *Formidable Shield*, *Rammstein Flag* en *Joint Project Optic Windmill*.

- 3. Kunt u toelichten welke specifieke factoren in het verwervingstraject van het project Vervanging Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB) tot de vertraging hebben geleid waardoor een gedeelte van de verplichtingen niet in 2024 is gerealiseerd?**

Het programma WTB bestaat uit verschillende deelprojecten. In 2024 werden de eerste gunningen binnen dit programma een feit. Dit betreft de aanhangwagens, opleggers en fysieke distributiemiddelen tranche 1. Voor het deelproject 'Aanhangwagens en opleggers' heeft het verwervingstraject langer geduurd dan initieel verwacht. Dit komt doordat één van de verliezende partijen een kort geding heeft aangespannen. Deze juridische procedure is begin 2025 in het voordeel van Defensie beslecht, waarna het contract voor de middelzware en zware opleggers en aanhangers in maart 2025 is gesloten met de Nederlandse firma Broshuis. De eerste opleggers worden in 2026 geleverd.

4. Wat waren de concrete knelpunten in de contractvorming voor het project Geneeskundige Keten die een vertraging en €110,0 miljoen aan niet-gerealiseerde verplichtingen in 2024 veroorzaakten?

De uitwerking van het project Geneeskundige Keten bestaat uit meerdere deelprojecten, waaronder de uitbreiding van materieel en personeel, medische operationele logistiek (bijv. laboratorium en bloedbank), geneeskundige voorraden en militaire geneeskundige afvoer. Bij de complexe uitwerking loopt Defensie tegen verschillende knelpunten aan zoals het bijstellen van de behoefte naar de eerste hoofdtak, capaciteit voor opslag van de middelen (vastgoed) en schaarste in personeel. Dit heeft zijn doorwerking in de contractvorming.

5. Welke oorzaken lagen ten grondslag aan de vertraging in de contractvorming voor K&I Technologieontwikkeling, leidend tot €54,8 miljoen aan minder aangegane verplichtingen?

Door een groot tekort aan personele capaciteit binnen verschillende betrokken afdelingen zijn er grote vertragingen ontstaan. De beoogde projecten kwamen niet tijdig in contract in 2024. Het budget is meerjarig en is bijgeschreven op het budget van 2025. Door nieuwe capaciteit, o.a. bij inkoop, is een inhaalslag gestart en zijn de achterstanden bijna weggewerkt.

6. Kunt u verduidelijken welke criteria en overwegingen hebben geleid tot de conclusie dat er meer tijd nodig was om voor scale-ups het juiste instrumentarium te vinden, resulterend in €35,0 miljoen minder aangegane verplichtingen?

In 2024 is er 25 mln. euro beschikbaar gesteld voor het SecFund, dit is in 2025 aangevuld met 75 mln. euro vanuit middelen die met de Defensienota 2024 beschikbaar zijn gekomen. Tevens zijn er stappen gezet hoe ander instrumentarium ingezet kan worden om vanuit Defensie start- en scale-ups een door groei te maken. Zie hiervoor ook de Kamerbrief "*Financieringsknelpunten Defensie-industrie, oplossingen en actielijnen*" (Kamerstuk 31125-133/12-3-2025).

7. Welke specifieke onderdelen van het opzetten van een rechtmatig proces voor het European Defence Fund (EDF) hebben meer tijd gekost dan verwacht, waardoor €27,0 miljoen aan verplichtingen doorschuift naar 2025?

De Europese Commissie laat het vrij aan de lidstaten om te bepalen op welke wijze zij dit uitbetalen. Het financieringsinstrument voor de uitbetaling van EDF-cofinanciering was vooraf niet bepaald. Dit verschilt per lidstaat. Na analyse is besloten tot contractvorming voor de uitbetaling van de EDF-cofinanciering overeenkomstig met de doelstellingen en de belangen van Defensie.

8. Kunt u aangeven welke factoren hebben bijgedragen aan de langere levertijden dan verwacht voor munitie, zowel bij instandhouding als bij projecten in de verwervingsfase, waardoor betalingen in 2024 zijn uitgebleven?

Sinds 2022 verhogen veel landen de defensiebudgetten en neemt de vraag naar alle soorten munitie toe. Ook Defensie heeft versneld munitie besteld door bij bestellingen te plaatsen en gebruik te maken van productiecapaciteit binnen lopende raamcontracten. Andere landen zetten eenzelfde stappen, waardoor de markt voor munitie verder verkraapt. Dit is cfm DPO, materieelverslag en eerder verzonden kamerbrieven.

De toegenomen wereldwijde vraag naar munitie leidt tot langere levertijden en latere leveringen. Dit geldt zowel voor de verwerving van de verschillende munitiesoorten als de specifieke onderdelen benodigd voor de instandhouding. Hierdoor vinden betalingen later plaats.

9. Wat is de operationele en budgettaire reden geweest om de verwerving voor het project BKI HT1 ESSM Block 2 op te delen, waardoor een deel van de verplichting naar 2025 is verschoven?

Het budget voor het project 'BKI HT1 ESSM Block 2' is opgehoogd om de verdere door groei van de inzetvoorraad munitie voor hoofdtak 1 te faciliteren. Verplichtingsruimte in 2025 is nodig om gebruik te kunnen maken van de mogelijkheid op vrijvallende productieslots. Hiervoor is een deel van de verplichting naar 2025 geschoven.

10. Waarom heeft de verwerving via het NATO Support Procurement Agency (NSPA) voor het project Verlenging levensduur Patriot niet meer in 2024 plaatsgevonden?

De offerte voor een gedeelte van dit project is niet meer gepresenteerd in 2024. Het is de verwachting dat het contract voor dit deelproject in 2025 wordt gesloten.

11. Welk deel van de behoefte voor het project Deep Strike capaciteit Air kon niet meer in 2024 via het F-35 Lightning II Joint Program Office worden ingevuld en wat was hiervoor de reden?

Het project *Deep Strike Capaciteit Air* omvat behalve de aanschaf van de langeafstandswapens zelf ook de integratie hiervan op de F-35. Deze integratie-activiteiten worden samen met andere F-35 landen via het F-35 JPO uitgevoerd. Voor dit deel van het project is Defensie afhankelijk van de doorlooptijden die door de VS worden gehanteerd en wordt de gezamenlijke JPO planning gevolgd.

12. Wat zijn de specifieke redenen voor de vertraging in de verwerving via het Foreign Military Sales programma van de Verenigde Staten voor het project MQ-9 Bewapening?

De vertraging voor de bewapening van de MQ-9 wordt niet zozeer opgelopen in de verwerving van het project, maar in de levering. Daarnaast worden wapenrekken aangeschaft zodat de munitie kan worden opgehangen. Ook hier is sprake van vertraging gezien de vraag naar wapenrekken.

13. Welke specifieke problemen hebben geleid tot vertraging bij het aangaan van de verplichtingen voor de projecten Revitalisering vliegbasis Woensdrecht, Revitalisering Bernhardkazerne in Amersfoort en Nieuwbouw EMC-meetfaciliteit en AMR LCW op vliegbasis Woensdrecht?

Voor het project 'Revitalisering Vliegbasis Woensdrecht' heeft het verkrijgen van de benodigde vergunningen in relatie tot de stikstofproblematiek geleid tot vertraging. Voor het project 'Revitalisering Bernhardkazerne' wordt de vertraging veroorzaakt doordat de uitwerking van de plannen naar concrete projecten, vanwege de complexiteit van deze casus, meer tijd kost dan initieel was voorzien. Voor het project 'Nieuwbouw Electromagnetische Compatibiliteit (EMC)-meetfaciliteit en antenne meetruimte (AMR) Logistiek Centrum Woensdrecht (LCW)' op de Vliegbasis Woensdrecht geldt dat het project vertraging heeft opgelopen door een wijziging van de opdracht als gevolg van extra maatregelen in het kader van duurzaamheid en stikstof (Emissieloos bouwen).

Antwoorden op Feitelijke vragen Slotwet Defensie 2024

- 1. Kunt u specificeren welke factoren binnen de krapte op de defensiemarkt en de samenwerking met andere landen concreet hebben geleid tot €206,6 miljoen minder aangegane verplichtingen voor de steun aan Oekraïne dan gewenst?**

Door krapte op de defensiemarkt, in de toeleveringsketen van de defensie-industrie en voortdurende druk op de beperkte verwervingscapaciteit van Defensie, is de duur van contracten soms langer dan verwacht. Over het algemeen wordt hierbij pas betaald bij levering en kan het zo zijn dat (deel)betalingen in een ander financieel jaar komen te vallen dan aanvankelijk gepland. Ook de overgang van leveringen uit eigen voorraad naar goederen die worden besteld bij de industrie vraagt meer tijd voor de realisatie in verband met de duur van verwervingstrajecten.

- 2. Wat zijn de specifieke redenen voor de €14,6 miljoen lagere uitgaven dan voorzien voor het Budget Internationale Veiligheid (BIV)?**

Het BIV is een voorziening die de ruimte geeft om te acteren op geopolitieke ontwikkelingen, zonder dat het budget van tevoren geheel geprogrammeerd is. De voornaamste reden voor de lager dan begrote uitgaven is dat er minder inzet is gepleegd dan waar de voorziening ruimte voor biedt.

- 3. Welke specifieke munitielevering, die ten grondslag lag aan €117,0 miljoen aan niet-gerealiseerde ontvangsten voor Oekraïne-steun, gaat niet door en wat waren de exacte redenen voor deze annulering?**

De specifieke munitielevering betrof 125mm tankmunitie. Tijdens de afweging van verschillende factoren is gekozen geen invulling te geven aan de Oekraïense behoefte middels deze specifieke capaciteit. Naast de Oekraïense behoefte en benodigde snelheid van levering kijkt Defensie bij verwervingen ook naar de doelmatigheid en rechtmatigheid van de besteding. Er wordt gekeken welke alternatieve capaciteit aan de Oekraïense behoefte voldoet. Meer gedetailleerde informatie kan in het kader van commerciële vertrouwelijkheid niet gedeeld worden.

- 4. Van welke samenwerkende landen zijn de verwachte bijdragen voor militaire steun aan Oekraïne niet in 2024 ontvangen, waardoor deze ontvangsten deels naar 2025 verschuiven?**

In het belang van de internationale betrekkingen van Nederland met partners wordt het betreffende land niet gespecificeerd.

- 5. Kunt u een specificatie geven van de €7,2 miljoen hogere personeelslasten bij de Koninklijke Luchtmacht, met name het aandeel van de hogere eindejaarsuitkering en de compensatie van vakantiedagen van reservisten?**

Als gevolg van nieuwe arbeidsvoorwaarden zijn de salarissen van het eigenpersoneel verhoogd. De nieuwe arbeidsvoorwaarden werkten ook door in de eindejaarsuitkering van dit personeel, de luchtmacht had het cumulerende effect hiervan te laag ingeschat, het verschil bedroeg € 3,9 miljoen. Verder leek er vertraging te ontstaan in de uitbetaling van verlof van reservisten, die op basis van een gerechtelijke uitspraak om uitbetaling konden verzoeken. Deze uitgaven zijn uiteindelijk toch in 2024 tot betaling gekomen voor een omvang van € 3,3 miljoen

- 6. Welke specifieke materiële uitgaven ter waarde van €8,6 miljoen zijn niet gerealiseerd bij de Koninklijke Marechaussee?**

Door vertraging van personele uitbreidingen zijn de bijbehorende materiële investeringen ook vertraagd. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om uitgaven voor persoonsgebonden uitrusting maar ook andere materiële exploitatie zoals onderhoud van voertuigen. Verwacht wordt dat wanneer de personele uitbreidingen worden gerealiseerd ook de realisatie op de materiële exploitatie toeneemt.

- 7. Wat zijn de achterliggende oorzaken van de €12,4 miljoen lagere uitgaven aan het Nationaal Fonds Eerschuld voor betalingen aan veteranen dan begroot?**

De hoogte, de hoeveelheid en het betalingsmoment van de schadevergoedingen kunnen gedurende het jaar verschillen. Deze uitgaven kennen daardoor een grillig verloop en zijn lastig exact te ramen. Dit verklaart de lagere uitgaven in de slotwet ten opzichte van de tweede suppletoire begroting 2024. Het in 2024 overgebleven budget is in 2025 met de eerste suppletoire begroting weer voor het Nationaal Fonds Ereschuld beschikbaar gesteld.

8. Welke specifieke budgettaire plafonds binnen het Common Funding Resource Plan (CFRP) van de NAVO zijn bijgesteld, wat heeft geleid tot een €10,4 miljoen lagere Nederlandse bijdrage dan geraamd?

De plafonds en bijbehorende bedragen zijn vastgesteld in het gerubriceerde *Common Funding Resource Plan* (CFRP) en de details daarvan kunnen derhalve niet openbaar worden gemaakt. Het plafond is bijgesteld voor een aantal activiteiten binnen het militaire budget van de NAVO. De activiteiten onder dit militaire budget ondersteunen de afschrikkings- en verdedigingscapaciteit van de NAVO en bevorderen de interoperabiliteit van de bondgenoten. Met het militaire budget worden onder andere gemeenschappelijke capaciteiten, de geïntegreerde commandostructuur, missie en operaties gefinancierd.

9. Kunt u toelichten waarom de €12,9 miljoen aan extra uitgaven voor kennisopbouw TNO via EZ initieel was geraamd in het Defensiematerieelbegrotingsfonds en hoe de budgettaire correctie in 2025 zal worden vormgegeven?

Het bedrag van €12,9 miljoen aan extra uitgaven is grotendeels onderdeel van de maatregelen in de Defensienota 2022. Deze maatregelen zijn tijdelijk opgenomen in het DMF in afwachting van verdere uitwerkingen. De budgettaire correctie vindt met de 2^e suppletoire begroting plaats waarbij de middelen worden toegewezen aan het juiste begrotingsartikel.

10. Hoeveel extern ingehuurd contracten zijn voortijdig beëindigd en hoeveel vast personeel is extra ingestroomd bij het kerndepartement, resulterend in €13,2 miljoen minder aangegane verplichtingen voor externe inhuur?

In 2024 is bij de Bestuursstaf circa 120 VTE meer vast personeel ingestroomd dan oorspronkelijk geraamd. Deze versterking van de interne capaciteit heeft geleid tot een afname van de afhankelijkheid van externe inhuur. Hierdoor konden aangegane verplichtingen voor externe inhuur met circa € 13,2 miljoen neerwaarts worden bijgesteld. De daling wordt vooral verklaard door niet aangegane verplichtingen die wel binnen de verplichtingenstand waren geraamd. Daar is geen aantal voor te geven. Duidelijk is dat de verminderde inzet van externe inhuur in belangrijke mate het gevolg is van de versterkte interne bezetting.